

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการบริหารสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. สภาพการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3
2. หลักการบริหาร โรงเรียน
3. หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม
4. การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สภาพการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3

แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2548 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง
เขต 3 (2548 : 1-18) ได้สรุปสภาพการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง
เขต 3 ซึ่งประกอบด้วย อำเภอแจ้ห่ม อำเภอวังเหนือและอำเภอเมืองปาน มีสถานศึกษาในสังกัด
ทั้งหมด 110 โรงเรียน เป็นสถานศึกษาของรัฐ 107 โรงเรียน และเป็นสถานศึกษาของสงฆ์
1 โรงเรียน มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 19,062 คน แยกเป็นระดับปฐมวัย 2,264 คน ระดับประถมศึกษา
10,093 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 4,376 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 2,004 คนและ
ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ 325 คน มีข้าราชการทั้งหมด 992 คน แยกเป็นข้าราชการครู 792
คน ข้าราชการพลเรือน 20 คน ลูกจ้างประจำ 180 คนและลูกจ้างชั่วคราว 56 คน อัตราส่วนครู :
นักเรียน 1 : 20

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลการเรียนเฉลี่ย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ค่าเฉลี่ย 2.27 ค่าสูงสุด 3.89 ค่าต่ำสุด
1.16 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.50

ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ ปีการศึกษา 2546 ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ร้อยละ 52.81 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 44.18 มัธยมศึกษาปีที่ 3 ร้อยละ 55.99 คณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ร้อยละ 50.11 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 42.62 มัธยมศึกษาปีที่ 3 ร้อยละ 32.73 ภาษาอังกฤษ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 41.62 มัธยมศึกษาปีที่ 3 ร้อยละ 35.87 วิทยาศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ร้อยละ 47.31 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 42.08 มัธยมศึกษาปีที่ 3 ร้อยละ 37.46 และสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ร้อยละ 47.54

ผลการประเมินความถนัดทางการเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 36.99 ความสามารถทางภาษา ร้อยละ 38.62 ความสามารถทางการคิดคำนวณ ร้อยละ 35.59 ความสามารถเชิงวิเคราะห์ ร้อยละ 36.76 โรงเรียนมีผลการประเมินภายในอยู่ในระดับดี เกินร้อยละ 50 ของจำนวนมาตรฐานที่ประเมินโรงเรียน 101 โรง คิดเป็นร้อยละ 101 โรงเรียนมีผลการประเมินภายนอกอยู่ในระดับดี เกินร้อยละ 50 ของจำนวนมาตรฐานที่ประเมินโรงเรียน 71 โรง คิดเป็นร้อยละ 66.35 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมด งบประมาณ รวมทั้งหมด 3,441,900 บาท

ปัญหา อุปสรรค และความต้องการในการพัฒนา

1. ปัญหาอุปสรรค

1.1 ด้านการบริหารจัดการ

ในส่วนของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3 ทุกโรง อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องปฏิบัติการที่สามารถใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ยังขาดแคลนในเกณฑ์ที่สูงมากเมื่อเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่ควรมีได้ ห้องน้ำ ห้องส้วม และบริเวณโรงเรียนยังควรได้รับการซ่อมแซมและปรับปรุงให้อยู่ในสภาพที่ดี สวยงาม สะอาด น่าอยู่ น่าเรียน ส่งผลต่อบรรยากาศในการจัดการเรียนการสอน นอกจากนั้น ยังขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่สนับสนุนการเรียนการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัสดุอุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้

1.2 ด้านบุคลากร

โรงเรียนขาดแคลนบุคลากรค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณและภาระกิจการงานที่ได้รับผิดชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดแคลนครูผู้สอน มีครูสอนไม่ครบชั้น/ห้องร้อยละ 65.60 ส่งผลต่อการปฏิบัติงานในอันที่จะส่งเสริม สนับสนุน ติดตาม กำกับ ดูแล ช่วยเหลือ ให้โรงเรียนสามารถบริหารจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้บังเกิดผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและเทคโนโลยีสารสนเทศ

1.3 ด้านงบประมาณ

ในส่วนของสถานศึกษา งบประมาณค่าใช้จ่ายรายหัวในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับจัดสรรไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ยังต้องขอรับการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการอื่น เอกชน และชุมชนเพื่อใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้น

1.4 ด้านการติดต่อสื่อสาร

การติดต่อสื่อสารระหว่างสถานศึกษากับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ยังไม่สามารถติดต่อกันได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากโรงเรียนตั้งอยู่บนพื้นที่สูง ห่างไกลและกันดาร ขาดสายโทรศัพท์ เนื่องจากไม่สามารถรับสัญญาณได้ ทำให้เกิดความลำบากในการประสานงานส่งผลต่อภารกิจงาน ทำให้การปฏิบัติงานล่าช้า

1.5 ด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 3 ขาดแคลนครูโดยเฉลี่ยโรงเรียนละ 3.43 ครูระดับมัธยมศึกษาขาดแคลนครูคิดเป็นร้อยละ 36 และเนื่องจากมีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมาก อีกทั้งอยู่ห่างไกลและกันดาร ขาดแคลนครูผู้สอน มีครูสอนไม่ครบชั้น ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยและเพียงพอต่อการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ประกอบกับฐานะของผู้ปกครองนักเรียนค่อนข้างยากจน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้น้อย จัดสรรสนับสนุนให้โรงเรียนนำไปพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในท้องถิ่นได้ปีละไม่มาก บางแห่งไม่ได้รับการสนับสนุนเลย ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาค่อนข้างสูง ในส่วนของโรงเรียนที่เปิดทำการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาขาดแคลนครูผู้สอนที่มีทักษะเฉพาะด้าน โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และคอมพิวเตอร์ ซึ่งแม้ว่าโรงเรียนจะดำเนินการสนับสนุนให้เข้ารับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้เท่าที่ควร นอกจากนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่ยึดเด็กเป็นสำคัญ ยังไม่สามารถทำได้ทั้งหมด เนื่องจากขาดแคลนครู ทำให้ต้องรับผิดชอบสอนหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ และผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ ปี 2546 ชั้น ป.3, ป.6, ม.3 และ ม.6 ในวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดและต่ำกว่าเป้าหมายระดับชาติ อย่างไรก็ตาม พบว่ามีค่าเฉลี่ยสูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับชาติทุกรายวิชาและทุกชั้น

2. ความต้องการในการพัฒนา

จากสภาพปัญหา อุปสรรคและผลการดำเนินงานที่ผ่านมา มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเร่งพัฒนาในทุก ๆ ด้าน และเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการให้เด็กวัยเรียนทุกคน ทุกกลุ่มมีสิทธิและโอกาสในการเข้ารับการศึกษและพัฒนาในทุกด้านอย่างเท่าเทียมกัน ให้ได้รับการดูแล

ช่วยเหลือจนจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในส่วนของการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้นั้น ต้องพัฒนาครูผู้สอนให้มีทักษะในการจัดการเรียนการสอนที่ยึดเด็กเป็นสำคัญ ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวต้องใช้งบประมาณค่อนข้างสูง แต่ได้รับงบประมาณในแต่ละปีจำนวนจำกัด จึงต้องระดมสรรพกำลังทุกภาคส่วนในสังคมกับเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทุกรูปแบบ ทั้งนี้ เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในความรับผิดชอบเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม นั่นคือ นักเรียนเป็นเด็ก “ดี เก่งและมีสุข”

2. หลักการบริหารโรงเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 33-64) กำหนดขอบข่าย ภารกิจการบริหารและจัดการสถานศึกษาไว้ 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

2.1 การบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานหลักหรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัวรวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหาร และการจัดการสามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล รวมทั้งการจัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

ขอบข่ายภารกิจ

1. การพัฒนาหลักสูตร
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้
7. การนิเทศการศึกษา
8. การแนะแนวการศึกษา

9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน
11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น
12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

2.2 การบริหารงานงบประมาณ

การบริหารงบประมาณของสถานศึกษา มุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการมีความคล่องตัวโปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษารวมทั้งรายได้จากบริการมาใช้บริหารจัดการ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน

ขอบข่ายภารกิจ

1. การจัดทำและเสนอของบประมาณ
 - 1.1 การวิเคราะห์และพัฒนานโยบายทางการศึกษา
 - 1.2 การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษา
 - 1.3 การวิเคราะห์ความเหมาะสมการเสนอของบประมาณ
2. การจัดสรรงบประมาณ
 - 2.1 การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา
 - 2.2 การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ
 - 2.3 การโอนเงินงบประมาณ
3. การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผล

การดำเนินงาน

- 3.1 การตรวจสอบติดตามการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
- 3.2 การประเมินผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
4. การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา
 - 4.1 การจัดการทรัพยากร
 - 4.2 การระดมทรัพยากร
 - 4.3 การจัดหารายได้และผลประโยชน์
 - 4.4 กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา
 - 4.5 กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา

5. การบริหารการเงิน

- 5.1 การเบิกเงินจากคลัง
- 5.2 การรับเงิน
- 5.3 การเก็บรักษาเงิน
- 5.4 การจ่ายเงิน
- 5.5 การนำส่งเงิน
- 5.6 การกันเงินไว้เบิกเหลื่อมปี

6. การบริหารบัญชี

- 6.1 การจัดทำบัญชีการเงิน
- 6.2 การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน
- 6.3 การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน รายงาน

7. การบริหารพัสดุ และสินทรัพย์

- 7.1 การจัดทำระบบฐานข้อมูล สินทรัพย์ ของสถานศึกษา
- 7.2 การจัดหาพัสดุ
- 7.3 การกำหนดแบบรูปรายการ หรือคุณลักษณะเฉพาะและจัดซื้อจัดจ้าง
- 7.4 การควบคุมดูแล บำรุงรักษา และจำหน่ายพัสดุ

2.3 การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงาน เพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัวอิสระภายใต้กฎหมายระเบียบเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนามีความรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ขอบข่าย/ภารกิจ

1. การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง
 - 1.1 การวิเคราะห์และวางแผนอัตรากำลังคน
 - 1.2 การกำหนดตำแหน่ง
 - 1.3 การขอเลื่อนตำแหน่ง บุคลากรทางการศึกษาและวิทยฐานะข้าราชการครู
2. การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง

2.1 ดำเนินการสรรหาเพื่อบรรจุบุคคลเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา กรณีได้รับมอบอำนาจจากคณะกรรมการครูและบุคลากร

ทางการศึกษา ประจำเขตพื้นที่การศึกษา

- 2.2 การจ้างลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว
- 2.3 การแต่งตั้งข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา
- 2.4 การบรรจุกลับเข้ารับราชการ
- 2.5 การรักษาข้าราชการแทนและรักษาการในตำแหน่ง
3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
 - 3.1 การพัฒนาก่อนมอบหมายการปฏิบัติหน้าที่
 - 3.2 การเลื่อนขั้นเงินเดือนข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา
 - 3.3 การเพิ่มค่าจ้างลูกจ้างประจำ และลูกจ้างชั่วคราว
 - 3.4 การดำเนินการเกี่ยวกับบัญชีถือจ่ายเงินเดือน
 - 3.5 เงินวิทยฐานะและค่าตอบแทนอื่น
 - 3.6 งานทะเบียนประวัติ
 - 3.7 งานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
 - 3.8 การขอมิบัติประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ
 - 3.9 งานขออนุญาตลาพักร้อน
 - 3.10 งานขออนุญาตให้ข้าราชการไปต่างประเทศ งานขออนุญาตลาอุปสมบท
 - 3.11 การขอลาศึกษาต่อ
 - 3.11 งานขอพระราชทานเพลิงศพ
 - 3.12 การยกย่องเชิดชูเกียรติ และให้ได้รับเงินวิทยพัฒน์
 - 3.13 การจัดสวัสดิการดำเนินการตามกฎหมาย ระเบียบ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง
4. วินัยและการรักษาวินัย
 - 4.1 กรณีความผิดวินัยไม่ร้ายแรง
 - 4.2 กรณีความผิดวินัยร้ายแรง
 - 4.3 การอุทธรณ์
 - 4.4 การร้องทุกข์
 - 4.5 การเสริมสร้างและการป้องกันการกระทำผิดวินัย
5. การออกจากราชการ
 - 5.1 การลาออกจากราชการ

5.2 การให้ออกจากราชการ กรณีไม่พ้นทดลองปฏิบัติหน้าที่ราชการหรือไม่
ผ่านการเตรียมความพร้อม และพัฒนาอย่างเข้มต่ำกว่าเกณฑ์ที่คณะกรรมการครูและบุคลากร

ทางการศึกษา ประจำเขตพื้นที่การศึกษา กำหนด

5.3 การออกจากราชการกรณีขาดคุณสมบัติทั่วไป

5.4 การให้ออกจากราชการไว้ก่อน

5.5 การให้ออกจากราชการเพราะเหตุรับราชการนานหรือเหตุทดแทน

5.6 กรณีมลทินมัวหมอง

5.7 กรณีได้รับโทษจำคุกโดยคำสั่งของศาลหรือรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษา

ถึงที่สุดให้ จำคุกในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

2.4 การบริหารงานทั่วไป

การบริหารงานทั่วไป เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริการและบริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริม สนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการ การศึกษาทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ขอบข่ายและภารกิจ

1. การดำเนินงานธุรการ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การพัฒนาระบบและเครือข่ายการศึกษา
4. การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
5. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
6. งานเทคโนโลยีสารสนเทศ
7. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป
8. การดูแลอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อม
9. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
10. การรับนักเรียน
11. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบและ

ตามอัยยาศัย

12. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

13. การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน

14. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
15. การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษา ของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
16. งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่น
17. การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน
18. งานบริการสาธารณะ
19. งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

3. หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2547 : 12) ได้กล่าวถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วมหรือการมีส่วนร่วมในการบริหาร เป็นวิทยาการสมัยใหม่ในการบริหารอีกแนวทางหนึ่ง ที่ให้ความสำคัญในการแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นจากผู้ร่วมงานเพื่อที่จะนำไปสู่กระบวนการตัดสินใจ วิธีการดังกล่าวจะทำให้เกิดการยอมรับในวัตถุประสงค์ มีผลทางด้านจิตใจที่จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการสนับสนุนและรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร

3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการและผู้ทำการวิจัยต่าง ๆ ให้ความหมายไว้มากมาย ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้มองเห็นภาพของการมีส่วนร่วมได้อย่างชัดเจน

อาร์นสไตน์ (อ้างอิงมาจากอรุณ รักธรรม ; 2536 : 270) อาร์นสไตน์ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพนั้น ผู้เข้าไปมีส่วนร่วมจะต้องมีอำนาจและการควบคุมอย่างแท้จริง ในอันที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งบังเกิดผลขึ้นมา มิใช่แต่เข้าไปมีส่วนร่วมเฉย ๆ

พนัส หันนาคินทร์ (2526 : 25) ได้กล่าวถึงขอบข่ายการบริหารบุคคลว่าเป็นภารกิจที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายจึงจะทำให้การบริหารการศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ทวี ทิมขำ (2527 : 55-56) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการให้ความสำคัญแก่การพัฒนาทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านคุณภาพกำลังคน พร้อมทั้งทำให้นักวางแผนพัฒนาได้รับรู้ข้อเท็จจริงและความคิดเห็นจากประชาชนในระดับท้องถิ่นโดยตรง ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์และจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชน

พิภพ ธงไชย (2528 : 260) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ปรัชญา และแนวทางการบริหารกลุ่มตัวเอง เป็นกระบวนการที่มนุษย์สามารถจะกระทำการเปลี่ยนแปลงและควบคุมสภาพแวดล้อมของตนเอง เพราะประชาชนนั้นไม่ใช่วัตถุหรือสิ่งที่จะถูกกระทำการ เขาไม่ใช่ผู้ที่จะถูกพัฒนาหรือถูกผู้อื่นสั่งสอนได้ แต่ประชาชนเท่านั้นที่จะพัฒนาและเรียนรู้ด้วยกระบวนการคิด ไตร่ตรอง หาทางเลือกการแก้ปัญหาและการลงมือกระทำเอง

ประกอบ คุณรักษ์และคณะ (2532 : 65) ได้ศึกษารูปแบบความร่วมมือขององค์กรชุมชน คณะกรรมการศึกษา ต่อการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา พบว่า กรรมการศึกษาปฏิบัติตามหน้าที่และมีความพึงพอใจในผลงานของตนเองค่อนข้างมาก ส่วนความผูกพันระหว่างคณะกรรมการศึกษากับโรงเรียนค่อนข้างดีแต่มีการทู่หมัด กรรมการศึกษายังเห็นว่าการดำเนินงานในโรงเรียนเป็นเรื่องของครูโดยเฉพาะและเห็นว่าครูในโรงเรียนเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถอยู่แล้ว หากคนเสนอความคิดเห็นอะไรไป เกรงว่าจะด้อยค่าและสร้างความยุ่งยากใจให้กับทางโรงเรียนมากกว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์

อดิน รพีพัฒน์ (2531 : 30) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ค้นหาปัญหา การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติการและการร่วมรับผิดชอบต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวของประชาชนเอง ประชาชนเป็นผู้ที่ทำทุกอย่าง ไม่ใช่เรากำหนดแล้วให้ประชาชนเข้าร่วม ทุกอย่างต้องเป็นของประชาชนคิดขึ้นมา

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 183) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงการเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการ (Contribution) เพื่อบรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้น อีกทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วย

ไพรัตน์ เจริญรินทร์ (2527 : 6-7) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการที่รัฐบาลเป็นผู้ชักนำสนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชน ทั้งในรูปแบบบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครในรูปแบบต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527 : 3) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ ควบคุมการใช้ทรัพยากร กระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจ ในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง

กาญจนา แก้วเทพ (2538 : 260) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการกระทำที่ประชาชนแสดงออกทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยกลุ่มบุคคลหรือปัจเจกบุคคล

สุริชัย หวันแก้ว (2527 : 7) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การปะทะสังสรรค์ทางสังคมของกลุ่มประชาชนในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่าง ๆ ตามสถานะสังคมที่เป็นอยู่ ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลด้วย

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534 : 12) กล่าวถึงหลักการการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าหลักความร่วมมือของประชาชนที่สำคัญยิ่งก็คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานอย่างจริงจัง ทั้งนี้ด้วยการเปิดโอกาสทางการศึกษา (Education) การร่วมพิจารณา (Consensus) และการตกลงใจร่วมกัน (Consent) ในการแก้ปัญหาหรือการวางโครงการต่าง ๆ การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีสิทธิและเสมอภาคกันในอันที่จะรับผิดชอบในสังคมประชาชนจะมีโอกาสร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540 : 13) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การปฏิบัติและการรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันเป็นผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง

Smith และ Purky (อ้างอิงมาจากวิโรจน์ สารรัตนะ ; 2524 : 23) ได้ให้ความสำคัญในเรื่องการบริหารโรงเรียนว่า ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนในการวางแผนงาน มีการพัฒนาบุคลากร ส่งเสริมสวัสดิการและความมั่นคงให้บุคลากรโดยตรง

อุทัย บุญประเสริฐ (2542 ; อ้างอิงมาจากประพันธ์ สร้อยเพชร 2547 : 12) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนและประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในกิจการใด ๆ ให้ความช่วยเหลือและมีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อประชาชน ซึ่งได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบ คือ การมีส่วนร่วมการประชุม การออกเงิน เป็นกรรมการ เป็นผู้นำสภามณฑล เป็นผู้ชักชวน ผู้บริโภค ผู้ริเริ่ม ผู้ใช้แรงงานและออกวัสดุอุปกรณ์

มณฑนา เสมอจิตต์ (2549 : 9) ได้สรุป ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมโดยการมีส่วนร่วมคิดและเสนอความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมติดตามผลการดำเนินงาน การดำเนินงานของโรงเรียน เช่น แสดงความคิดเห็น เสนอแนะและสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเกิดประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น

ส่วน เมตต์ เมตต์การุณจิต (2547 : 15 -16) ได้สรุปแนวคิด เกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมของนักวิชาการหลายคน ไว้ดังนี้

Arnstien เห็นว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมโดยไม่มีบทบาทอะไรเลยย่อมไม่ได้ผล การมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพนั้น ผู้เข้าร่วมจะต้องรู้จักใช้อำนาจและสามารถควบคุมกิจกรรมนั้นได้จึงจะทำให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ

Putti กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะส่งผลให้การบริหารจัดการมีลักษณะกว้างขวาง ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้การมีส่วนร่วมขยายไปสู่การปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์การ

Whang, In-Joung ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการชี้ให้เห็นถึงความสนใจของบุคคลหรือกลุ่ม ที่ต้องการจะให้การสนับสนุนช่วยเหลือด้านแรงงานหรือทรัพยากรต่อสถาบัน เพราะเล็งเห็นว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นเกี่ยวข้องกับชีวิตของพวกเขาด้วย

United Nations ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นกระบวนการพัฒนาว่า หมายถึงการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บริการเป้าหมายในการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ

William Erwin กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า หมายถึงกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิดร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง

Berkley ได้ให้แนวคิดว่าการมีส่วนร่วมคือ การที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการทำงานเท่าที่จะสามารถกระทำได้

กล่าวโดยสรุป ความหมายของการมีส่วนร่วมก็คือ การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามผล การเปิดโอกาสให้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับประโยชน์ในด้านการนำเอาความรู้ ความสามารถ (Talents) และทักษะ (Skills) ของคนในองค์กรหรือท้องถิ่นแล้วแต่กรณี มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ส่งผลให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี อีกทั้งจะกระตุ้นให้ ทุกฝ่ายได้สำนึกหน้าที่และความรับผิดชอบ ผู้ที่ละเลยยอมทำให้มีอำนาจด้อยกว่าและเกิดสถานะต้องปลีกตัวออกจากสังคมนั้นเอง

3.2 หลักการและแนวคิดการมีส่วนร่วม

ศกุลด์ สาขาบุญดี (2537 ; อ้างอิงมาจาก มัณฑนา เสมอจิตต์ 2549 : 12) กล่าวว่า หลักการมีส่วนร่วมนั้น นักปราชญ์ทางสังคมศาสตร์หลายท่านยืนยันว่าเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับการพัฒนาชีวิตมนุษย์โดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตย ในงานพัฒนาชนบทหรือหน่วยงานต่างๆ แม้แต่สถาบันครอบครัวก็ตาม การมีส่วนร่วมในภาพกว้างของการพัฒนาชุมชนจะหมายถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการพัฒนาชุมชนต่อหมู่บ้านของตนเอง ระหว่างสมาชิกด้วยกัน ระหว่างสมาชิกกับองค์กร ด้วยข้อเท็จจริงและความเชื่อที่ว่างานจะสำเร็จได้ก็ด้วยความร่วมมือของสมาชิกซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือแห่งการดำรงชีวิตในสังคมเดียวกัน ชุมชนควรมีส่วนร่วมด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ส่วนร่วมในการรับรู้ข่าวสาร
2. ร่วมคิด
3. ร่วมตัดสินใจ
4. ร่วมวางแผนและดำเนินการ
5. ร่วมประเมินผล
6. ร่วมรับผิดชอบ
7. ร่วมรับผลประโยชน์

สมยศ นาวิการ (2540 : 80-142) ได้กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Approaches) ว่า การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการตัดสินใจมีผลต่อพวกเขา ผู้บังคับบัญชาให้ความสำคัญของบุคลากรและกลุ่มงาน ทำให้การบริหารโดยการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

หลักการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของอาร์นสไตน์ (Arnstien 1969 : 215-217, อ้างอิงมาจาก เมตต์ เมตต์การุณจิต 2547 : 19-21) เห็นว่าการมีส่วนร่วมจะมีลักษณะอย่างน้อยเพียงใด ให้พิจารณาจากผู้นำที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจและมีบทบาทในการควบคุมได้เท่าใด ซึ่งเป็นข้อบ่งบอกถึงภาวะผู้นำที่เป็นประชาธิปไตย (Democratic Leadership) ว่ามีสูงหรือต่ำ อาร์นสไตน์ได้ใช้อำนาจการตัดสินใจเป็นเกณฑ์ในการบ่งบอกการมีส่วนร่วมโดยสรุปเป็นขั้นบันได (Participation Ladder) 8 ขั้น และได้จัดกลุ่มการมีส่วนร่วมตามขั้นบันได 8 ขั้น เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ขั้นร่วมมือหรือขั้นการมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม (Pseudo-Participation or Non-Participation) บันไดขั้นที่ 1-2 หมายถึงประชาชนยังไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง
2. ขั้นมีส่วนร่วมโดยสัญลักษณ์หรือการมีส่วนร่วมระดับพอเป็นพิธีหรือการมีส่วนร่วมบางส่วน (Degree of Tokenism or Partial Participation) บันไดขั้นที่ 3-5 หมายถึงการเปิดโอกาส

ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมได้บางส่วนบางเรื่องเท่านั้น แต่ก็นับว่าดีกว่าขั้นที่ 1-2

3.การมีส่วนร่วมระดับอำนาจเป็นของประชาชน (Degree of Citizen Power)
บันไดขั้นที่ 6-8 หมายถึง ขั้นการมีส่วนร่วมระดับอำนาจของประชาชน ซึ่งเป็นระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมาก โดยพัฒนาจากขั้นที่ 6,7 จนถึงขั้นที่ 8 ขั้นควบคุมโดยประชาชน เป็นการใช้อำนาจตัดสินใจตัดสินใจของประชาชนโดยตรงหรือผ่านตัวแทน

กล่าวโดยสรุป ลักษณะการมีส่วนร่วมประเภทนี้ พิจารณาจากพฤติกรรมของผู้นำว่า เปิดโอกาสให้ผู้ตามมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด หรือมอบอำนาจการมีส่วนร่วมเท่าใด เป็น การพิจารณาถึงระดับของการมีส่วนร่วมซึ่งแบ่งเป็น 8 ขั้นดังกล่าว

จากลักษณะการมีส่วนร่วม เห็นได้ว่าระดับการมีส่วนร่วมจะมีมากน้อยไปถึงมากที่สุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบทบาทและรูปแบบของภาวะผู้นำซึ่งแสดงได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของอาร์นสไตน์ (Arnstien)

ผู้นำใช้อำนาจมาก (เผด็จการ)	การจัดการจาก (Manipulation)	มีส่วนร่วมน้อย หรือแทบไม่มีส่วนร่วม
	การบำบัดรักษา (Therapy)	
ผู้นำค่อนข้าง เป็นประชาธิปไตย	การแจ้งข่าวสาร (Informing)	มีส่วนร่วมเล็กน้อย
	การให้คำปรึกษา (Consultation)	
	การปลอบใจ (Placation)	
ผู้นำแบบ ประชาธิปไตย	การเป็นหุ้นส่วน (Partnership)	มีส่วนร่วมมาก
	การมอบอำนาจ (Delegated Power)	
ผู้นำแบบ ประชาธิปไตยในอุดมคติ	การควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control)	มีส่วนร่วมมากที่สุด

ที่มา : เมตต์ เมตต์การุณจิต (2547 : 22)

สุรพล บัวพิมพ์ (2549 : 1-2) ได้ระบุรายละเอียดการมีส่วนร่วม 8 ขั้นไว้ดังนี้

1. ขั้นมีส่วนร่วมตามที่องค์กรกำหนด (Manipulation)

ขั้นนี้เป็นขั้นที่องค์กรจะกำหนดการมีส่วนร่วมให้ประชาชน โดยกำหนดรูปแบบวิธีการให้ประชาชนปฏิบัติ รูปแบบที่เห็นกันมากได้แก่การตั้งเป็นกรรมการที่ปรึกษา แต่มีบทบาทเพียง “ตรายาง” ให้กับองค์กร เป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่องค์กร อำนาจการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ยังอยู่กับองค์กร

2. ขั้นการมีส่วนร่วมแก้ปัญหาตามที่องค์กรกำหนด (Therapy)

ขั้นนี้เป็นขั้นที่องค์กรขอความร่วมมือให้ประชาชนปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหาซึ่งอาจจะเป็นปัญหาขององค์กรหรือปัญหาร่วมกันระหว่างองค์กรกับประชาชน เช่น นายแพทย์แนะนำคนไข้ให้ปฏิบัติตัวออกกำลังกาย เลือกรับประทานอาหารเพื่อผลการรักษา หรือตัวอย่าง เช่น นักเรียนติดยาเสพติดโรงเรียนจึงขอความร่วมมือผู้ปกครอง ให้อุทิศเวลาของนักเรียน เพื่อแก้ปัญหา ยาเสพติด เป็นต้น

3. ขั้นรับรู้ข่าวสารจากองค์กร (Informing)

เป็นขั้นตอนที่องค์กร แจ้งให้ประชาชนทราบข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นสิทธิ ความรับผิดชอบ ทางเลือกในการปฏิบัติตัวของประชาชน ซึ่งขั้นนี้จะเป็นขั้นเริ่มต้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับองค์กรตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม การสื่อสารในระดับนี้ยังเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว (One – way Communication) ประชาชนไม่มีช่องทางสื่อสารกลับมายังองค์กร โดยทั่วไปเครื่องมือในการสื่อสารจะเป็น แผ่นปลิวข่าวสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ การตอบคำถาม บางแห่งจะเริ่มมีการประชุม

4. ขั้นให้คำปรึกษาแก่องค์กร (Consultation)

ในขั้นนี้องค์กรเปิดโอกาสและแสดงความยินดีที่จะได้รับความคิดเห็นจากประชาชน ขั้นนี้เป็นขั้นก้าวหน้ามาอีกระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอแนะของประชาชนมิได้มีการประกันว่าองค์กรจะรับไปพิจารณาปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของประชาชนขั้นนี้ยังเป็นเพียงการให้คำปรึกษาตามที่องค์กรหรือผู้มีอำนาจกำหนด แต่บางองค์กรเปิดโอกาสให้ประชาชนทักท้วงการวางแผนการปฏิบัติขององค์กรได้ บางองค์กรให้มีการตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจทำงานให้องค์กร

5. ขั้นร้องเรียนหรืออุทธรณ์การทำงานขององค์กร (Placation)

ขั้นนี้เปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอแนะหรือวางแผน กำหนดวิธีปฏิบัติ เรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่อำนาจการตัดสินใจปฏิบัติยังคงอยู่กับผู้บริหารองค์กร ประชาชนมีอำนาจตามกฎหมายหรือมีความเป็นไปได้ที่จะให้องค์กรปฏิบัติตามข้อเสนอแนะ ประชาชนจะเริ่มเข้าถึงกระบวนการ

ตัดสินใจขององค์กรมากขึ้น

6. ขึ้นเป็นหุ้นส่วนในการดำเนินการกับองค์กร (Partnership)

ในขั้นนี้จะเห็นได้ชัดเจนว่า อำนาจขององค์กรเริ่มจัดสรรให้กับประชาชนผ่านกระบวนการเจรจาต่อรองระหว่างประชาชนกับผู้มีอำนาจในองค์กร โดยทั้งสองฝ่ายจะมีข้อตกลงร่วมกันในการวางแผน การตัดสินใจต่อความรับผิดชอบของทั้งสองฝ่าย อาจจะมีการคณะกรรมการนโยบาย คณะทำงานวางแผน และกลไกในการแก้ปัญหาในองค์กร มีการกำหนดกฎเกณฑ์เบื้องต้นในการปฏิบัติ มีการกำหนดทั้งการรับและให้ซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนกับองค์กร

7. ขึ้นมอบหมายอำนาจ (Delegated Power)

ในขั้นนี้จะมีการเจรจาต่อรองระหว่างประชาชนกับผู้มีอำนาจขององค์กร ซึ่งมีผลในด้านประชาชนจะมีอำนาจในการตัดสินใจต่อแผนการปฏิบัติงานหรือโครงการต่าง ๆ ขององค์กร ประชาชนมีการแบ่งสรรอำนาจอย่างเหมาะสม ประชาชนมีอำนาจในการดำเนินการเพื่อประกันความสำเร็จของงานตามที่ได้รับมอบหมาย ผู้มีอำนาจขององค์กรจะมีขั้นตอนการต่อรองการใช้อำนาจของประชาชนแทนที่จะตอบสนองต่อการกดดันของประชาชนเพียงเท่านั้น

8. ขั้นที่ประชาชนมีอำนาจการควบคุมองค์กร (Citizen Control)

ขั้นนี้ตามอุดมคติ คือ ประชาชนมีอำนาจควบคุมองค์กรอย่างสมบูรณ์ แต่ในทางปฏิบัติไม่มีประเทศใด องค์กรใดที่จะถูกควบคุมอย่างสมบูรณ์ การใช้คำว่าประชาชนมีอำนาจควบคุม น่าจะเป็นความมั่งคั่งทางภาษามากกว่า ซึ่งความจริงในขั้นนี้ประชาชนต้องการเพียงการควบคุม ซึ่งหมายถึง การประกันได้ว่าประชาชนสามารถควบคุมองค์กรหรือโครงการขององค์กร การกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนภายนอกกำหนดการต่อรองเพื่อการเปลี่ยนแปลง อันน่าจะก่อให้เกิดความสำเร็จและผลที่พึงปรารถนาของประชาชน

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (นิภา อินทะวงศ์ 2548 : 6-7) ได้กล่าวว่า เป็นรูปแบบของการบริหารที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นรูปแบบของการบริหารที่ใช้ยุทธศาสตร์ในการระดมกำลังความคิด จิตใจ ให้เกิดพลังทางการบริหาร โดยพฤติกรรมการบริหารที่องค์กรจะได้ทั้งมือ หัวใจ และความคิดเป็นการบริหารที่มีประสิทธิภาพตามความคาดหวังทางการบริหาร การบริหารงบประมาณโรงเรียนโดยการมีส่วนร่วม เป็นการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้ปฏิบัติช่วยกันคิด ร่วมกันทำ ตั้งแต่กลุ่มเล็ก ๆ จนกระทั่งเป็นความรับผิดชอบมากขึ้น และมีความหลากหลาย ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วมคือ ผู้บริหาร บรรณารักษ์ขององค์กร นิสัย ความคิดเห็นของผู้ร่วมงานในองค์กรเองเป็นสำคัญ เพราะการบริหารในปัจจุบันหรือการบริหารสมัยใหม่มุ่งบริหารที่จะได้ทั้งมือ หัวใจและความคิด โดยการบริหาร

ให้ผู้ปฏิบัติงาน มีส่วนร่วมในการบริหาร เน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม มีความเห็น มีเป้าหมายตรงกันในกิจกรรมที่ปฏิบัติ การร่วมมือจึงจะเกิดอย่างแท้จริง เนื่องจากการบริหารที่มีส่วนร่วมที่เน้นการให้ความสำคัญกับบุคคลและกลุ่มงาน ได้รับการยอมรับว่าสามารถช่วยลดปัญหาข้อขัดแย้งและสร้างแรงจูงใจในการทำงานของผู้ปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ดังที่ Hawthorn นักวิจัยได้ใช้วิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ทราบถึงความรู้สึกของคณงานที่มีต่องานของพวกเขาและพบว่าการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการตัดสินใจเป็นการบังคับบัญชาแบบใหม่ เมื่อเปรียบเทียบกับการบริหารแบบวิทยาศาสตร์ของ Taylor เขาเชื่อว่า ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิเคราะห์งานเท่านั้นที่จะสามารถเข้าใจงานและปรับปรุงงานให้ดีขึ้น แต่นักทฤษฎีสมัยใหม่เชื่อว่าทุกคนสามารถปรับปรุงงานของเขาได้ ถ้าหากพวกเขามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเนื่องจากการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับบุคคลและกลุ่มงาน การบริหารแบบนี้จึงเป็นที่ยอมรับในการปฏิบัติงานของผู้บริหารในปัจจุบันมากขึ้น วิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Approaches) องค์กรจำนวนมากเปิดโอกาสการตัดสินใจให้กับพนักงานระดับต่ำภายในองค์กรตามทฤษฎีสมัยเดิม อำนาจหน้าที่การตัดสินใจจะรวมอยู่กับผู้บริหารงานระดับสูง แต่แนวคิดของการมีส่วนร่วมของนักพฤติกรรมศาสตร์ เสนอแนะให้มีการจัดสรรหน้าที่เสียใหม่คือบุคคลที่มีแนวโน้มที่จะยอมรับในการตัดสินใจที่พวกเขามีส่วนร่วมด้วย และธงชัย สันติวงษ์ (2541 : 138) ได้แสดงความคิดเห็นที่คล้ายกันว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารคือ วิธีที่ผู้บริหารได้เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการวางแผนช่วยเสนอแนะข้อคิดเห็น เพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร ตลอดจนการให้โอกาสและมีอิสระกับกลุ่มที่จะตัดสินใจทำงานเอง ภายใต้เป้าหมายและนโยบายที่มอบหมายไว้อย่างกว้าง ๆ ซึ่ง ชาญชัย อาจินสมาจาร (2539 : 93) ให้ทัศนะว่ากระบวนการมีส่วนร่วมจะทำให้ทุกฝ่ายมีแรงจูงใจและแรงขับในการแสดงออกของตนสูงขึ้น ทำให้เกิดความคล่องตัวในการสร้างความสำเร็จในงาน สำหรับ อรุณ รักธรรม (2524 : 174) นั้น ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม มีลักษณะเด่นอยู่ที่การเน้นความสำคัญของสมาชิกในองค์กรหรือเพื่อนร่วมงาน ดังนั้นลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จึงเป็นลักษณะแนวราบมีผู้นำอยู่ตรงกลางวงไม่ใช่อยู่เบื้องบน การวินิจฉัย การสั่งการและการบริหารงานเป็นผลงานของกลุ่ม โดยผู้นำไม่ได้ทำจริงๆ แต่มีบทบาทเป็นผู้ประสานงาน และปฏิบัติตามมติ หรือความเห็นของกลุ่ม ซึ่งการบริหารแบบมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีความร่วมมือร่วมใจกันอย่างจริงจังของสมาชิกที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตยเต็มใบเท่านั้น ดังที่สมยศ นาวิการ (2545 : 1) ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมคือ กระบวนการของการให้บุคคลมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจ ไม่ใช่เพียงสัมผัสหรือแสดงความห่วงใยโดยนัย การมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของ

บุคคลในการใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญเพื่อการแก้ปัญหาของการบริหารที่สำคัญบนพื้นฐานของแนวความคิดของการแบ่งอำนาจและพันธันท์ สร้อยเพชร (2547 : 10) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมสามารถสร้างความรู้สึที่ดีในการปฏิบัติงาน และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนเองให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานและต่อหน่วยงานอย่างเต็มที่

3.3 ข้อดีข้อจำกัดของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ข้อดี

1. เป็นการสร้างสรรค์ให้มีการระดมสรรพกำลังจากบุคคลต่าง ๆ เช่น พลังความคิด สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ เป็นต้น
2. เป็นการสร้างบรรยากาศและพัฒนาประชาธิปไตยในการทำงาน
3. ช่วยให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้บริหารกับผู้ปฏิบัติงาน เพราะเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันมีส่วนร่วมให้ประสานงานกันดี
4. การบริหารแบบมีส่วนร่วมจะทำให้งานมีประสิทธิภาพและคุณภาพที่ดี เพราะจะมีความรับผิดชอบน้อย
5. ผลงานที่เกิดขึ้นจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจแก่บุคลากรทุกคน เพราะทุกคนมีส่วนร่วมในความสำเร็จของงาน
6. ช่วยให้งานสำเร็จลงได้ในเวลาอันรวดเร็ว เพราะมีการแบ่งหน้าที่กันทำงาน
7. สร้างความสมดุลระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายปฏิบัติ

ข้อจำกัด

1. การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นในการบริหาร อาจเกิดความขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกับฝ่ายบริหารซึ่งอาจทำให้กิจกรรมนั้นล่าช้าหรือล้มเหลวได้
2. การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการบริหาร อาจเป็นช่องทางหนึ่งที่ก่อให้เกิดกลุ่มอิทธิพลที่ใช้พลังของกลุ่มไปในทางไม่สร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ของตนเองหรือพวกพ้องขึ้นได้
3. ผู้บริหารบางคนคิดว่าการยอมให้ฝ่ายผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจและรับผิดชอบจะทำให้ตนเองสูญเสียอำนาจ
4. การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมไม่สามารถนำไปใช้กับงานที่เร่งด่วนได้ เพราะต้องใช้เวลามากในกระบวนการบริหาร เช่น การประชุมหลายครั้งเพื่อให้ได้ข้อยุติ เป็นต้น
5. การมีส่วนร่วมในการบริหารงานบางกรณีต้องใช้งบประมาณมาก ดังนั้นจึงต้องคำนึงถึงผลตอบแทนว่าจะคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่

6. การคัดเลือกผู้เข้าร่วมงาน ถ้าได้บุคคลที่ไม่มีความรู้ความสามารถและความเหมาะสมกับงาน อาจจะทำให้เกิดการเสียเวลาและยุ่งยากในภายหลัง
7. ความคิดเห็นของบุคคลภายนอกองค์กร โดยเฉพาะประชาชน อาจไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร
8. การไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง มักจะทำให้เกิดการก้าวท้าวหน้าที่ซึ่งกันและกัน

4. การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม

4.1 แนวคิดของการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม

ความหมายและแนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง/ครอบครัวด้านการศึกษา

พิภพ ชงไชย (2528 : 58-60) กล่าวว่า การศึกษาในปัจจุบันเป็นการศึกษาที่รัฐจัดเพียงฝ่ายเดียว ประชาชนไม่มีส่วนร่วม ส่วนร่วมในความคิดของรัฐบาลก็คือ มาเสริมเท่านั้น ประชาชนไม่ได้มีส่วนกำหนดนโยบายหรือหนทางหรือบริการเอง เพราะฉะนั้น การศึกษากับการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือ การที่ประชาชนสามารถกำหนดนโยบาย ปรัชญา และแนวทางการบริหารด้วยกลุ่มของตนเอง โดยแตกต่างกันไปตามแต่ละกลุ่ม แต่ละเหล่า แต่มีจุดร่วมในระดับประเทศอยู่ระดับหนึ่งได้ ซึ่งเป็นการให้ความหมายเชิงหลักการ โดยได้ขยายความว่า การกำหนดนโยบาย ปรัชญา หลักสูตร ยังเป็นสิ่งที่รัฐเป็นผู้กำหนดทั้งหมด แม้ในโรงเรียนเอกชนก็มีความเป็นอิสระเฉพาะด้านการบริหาร ส่วนนโยบายและหลักสูตร รัฐยังเป็นผู้กำหนด รวมทั้งการกำหนดอัตราค่าเล่าเรียนที่โรงเรียนเอกชนจะจัดเก็บด้วย

นอกจากนี้ ประkob กุปรัตน์ (2528 : 85-91) กล่าวว่า การดึงประชาชนเข้ามารับผิดชอบการศึกษา ก็เท่ากับเป็นการดึงเอาทรัพยากรที่มีค่าบางประการมาใช้ให้เป็นประโยชน์ด้วย แต่แน่นอน แนวคิดการจัดระบบการศึกษาจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงใหม่ และอธิบายว่า ระบบการศึกษาไทยไม่เคยเป็นการศึกษาของประชาชน การเติบโตของระบบการศึกษาเป็นการขยายตัวตามระบบราชการ ที่มีการควบคุมจากส่วนกลางประชาชนก็เป็นเพียงผู้รับบริการทางการศึกษา โดยไม่มีสิทธิ์เลือกในการจัดการศึกษา ราชการพยายามจำลองสังคมเข้าไปในระบบโรงเรียน ระบบสังคมและชุมชนถูกจำลองเข้ามา เป็นสภาพความสัมพันธ์ระหว่าง ครูกับนักเรียนในชั้นเรียน แต่สภาพชีวิตและการอาชีพของโลกภายนอกไม่ได้เป็นไปตามสภาพสังคมจำลองในระบบโรงเรียน

หากให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมเขาจะทราบว่า จะจัดการศึกษาอย่างไรให้เหมาะสมแก่บุคลากรของเขา การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อการศึกษาที่จะมีมากขึ้น

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534 : 12) กล่าวถึง หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า หลักความร่วมมือของประชาชนที่สำคัญยิ่งก็คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานอย่างจริงจัง ทั้งนี้ด้วยการเปิดโอกาสทางการศึกษา (Education) การร่วมพิจารณา (Consensus) และการตกลงใจร่วมกัน (Consent) ในการแก้ปัญหาหรือการวางโครงการต่าง ๆ การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมก็เพื่อเป็นการให้ประชาชนได้มีสิทธิ์และเสมอภาคกัน ในอันที่จะรับผิดชอบในสังคมประชาชนจะมีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบ

บุญเลี้ยง ทุนทอง (2545 : 57) ได้กล่าวว่า นับตั้งแต่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีผลบังคับใช้ผ่านไประยะเวลาหนึ่ง ผลการประเมิน ด้านแนวทางการจัดการศึกษา การบริหารร่วมในการจัดการศึกษา ระหว่างชุมชนกับสถานศึกษาพบว่า ยังมีอยู่น้อย ยกเว้นด้านการระดมทรัพยากรท้องถิ่นที่สถานศึกษาดำเนินการร่วมกับชุมชนมาโดยตลอด แต่ทั้ง 2 ด้านข้างคั้นนั้น การดำเนินการยังไม่เป็นที่น่าพอใจ อันอาจเนื่องมาจาก กฎหมายเพิ่งเปิดโอกาสให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งชุมชนเองก็ยังไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง ที่จะเข้าร่วมในการจัดการศึกษา ขณะเดียวกันสถานศึกษาเองก็ยังไม่ได้สร้างความตระหนักให้ชุมชน เห็นความสำคัญของการร่วมกับสถานศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความพร้อม ความต้องการของท้องถิ่นอย่างจริงจัง ดังนั้นสถานศึกษาจะต้องร่วมกับชุมชน บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องเสียสละเวลา สร้างความสามัคคีในหมู่คณะให้มาก เน้นการทํากิจกรรมที่เป็นทีมงาน (Team Works) เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างกัน เพื่อให้ชุมชนได้รู้สึกว่าเป็นเจ้าของ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องตื่นตัวเข้าชุมชนและดึงชุมชนเข้าหาโรงเรียน ให้สามารถร่วมกันในการวางแผนในการจัดการศึกษาให้ได้

รุ่ง แก้วแดง (2541 : 277-278) ให้ความคิดเห็นว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองชุมชน และนักวิชาการนั้น การจัดการศึกษาเป็นสิทธิและหน้าที่ของผู้ปกครอง จึงต้องกระจายความรับผิดชอบไปให้ผู้ปกครอง ไม่ใช่ความรับผิดชอบของรัฐบาลแต่เพียงอย่างเดียว อย่างเช่นที่เป็นอยู่ในรอบร้อยปีที่ผ่านมา ต้องส่งเสริมให้มีสมาคมครู ผู้ปกครองในทุกสถานศึกษาเพื่อให้มีบทบาทความร่วมมือด้านวิชาการและกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น มีสิทธิที่จะรับรู้ ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียน สามารถแสดงความคิดเห็นได้ ทั้งในที่ประชุมสมาคมครู ผู้ปกครอง และผ่านผู้แทน ที่อยู่ในคณะกรรมการโรงเรียน โดยวิธีนี้ผู้ปกครองและชุมชนจะมีสิทธิ์ทางการศึกษาและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนมากขึ้น ไม่ใช่จัดงานหาเงิน หรือบริจาค

เงินให้โรงเรียนเท่านั้น

การมีส่วนร่วมในการการบริหารและการจัดการศึกษา ในปัจจุบัน ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2515 : 26) ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าควรให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อให้เขาได้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจตามความสนใจ และความต้องการของเขาในอันที่จะให้บุตรหลานได้เป็นไปในทิศทางใด

ประกอบ คุปรัตน์ (2538 : 18) ได้นำเสนอบทบาทของบทความว่า ประชาชนกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษายุคแห่งการพัฒนาการศึกษาสมัยใหม่ (Modern Education) ประเทศไทยได้ก้าวหน้าไปพอสมควร แต่เมื่อพิจารณาถึงเชิงคุณภาพแล้ว การศึกษาของไทยได้เติบโตสูงขึ้นพร้อมกับปัญหานานัปการและปัญหาที่สำคัญที่สุด คือปัญหาการศึกษา ที่มีได้ตอบสนองความต้องการของประชาชนและประเทศอย่างจริงจัง การจัดการศึกษา โดยมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจะก่อให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมของชุมชนที่ตนอยู่อาศัย นำไปสู่ความรับผิดชอบต่อสังคมและบุตรหลานเยาวชนในชุมชน

สุวัฒน์ มุททะเมธา (2524 : 33) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมคือ การที่ประชาชนให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ และร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน โดยการแสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอน และการปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ให้การสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เป็นกรรมการ เป็นวิทยากรในการเรียนการสอน และสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน นอกจากนี้ในฐานะผู้รับบริการจากโรงเรียน ได้แก่ การบริการด้านสุขภาพ การฝึกอบรมอาชีพ การส่งเสริมอาชีพ กิจกรรมเพื่อการอ่านออก เขียนได้ กิจกรรมนันทนาการ การรับบริการห้องสมุด การบริการข่าวสารความรู้ การส่งเสริมประชาธิปไตย และการใช้อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของโรงเรียนเพื่อกิจกรรมของชุมชน

ไพรัช อรรถกามานนท์ (2545 : 9) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในเรื่องหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษา ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษาหมายถึง กระบวนการที่ประชาชนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและท้องถิ่น ได้เข้าไปเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยร่วมแสดงความคิดเห็นและกระทำในสิ่งที่เห็นพ้องต้องกัน ตลอดจนร่วมพิจารณากำหนดปัญหา ความต้องการของประชาชนชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหา หาแนวทางพัฒนาโรงเรียน

จากสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดศึกษากับการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาของชุมชนและผู้ปกครอง มีข้อสังเกตดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาเช่น การบริจาคเงินช่วยเหลือ การบริจาคที่ดินสร้างโรงเรียน การร่วมแรงซ่อมแซมโรงเรียน การเข้าประชุม การซื้อคอมพิวเตอร์ให้ เป็นต้น ในลักษณะนี้ไม่ถือเป็นเรื่องของการบริหาร เพราะว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเท่านั้น

2. การมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา ในหลักการบริหารจัดการจะมีกระบวนการและขอบเขตที่แน่นอน เช่น มีการใช้ทรัพยากร ใช้เทคนิคในกระบวนการบริหาร เป็นต้น ดังนั้น จึงต้องพิจารณาว่ากิจกรรมของผู้เข้าร่วมมีลักษณะใดและเข้าช่วยของการบริหารจัดการหรือไม่ ในกรณีนี้บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาที่กำหนดขึ้นใหม่นั้น จะเข้าลักษณะของการร่วมบริหารกิจการของสถานศึกษาเพราะมีการวางแผน การประชุม การแสดงความคิดเห็น การประสานงาน การรายงานและติดตามผล เป็นต้น

4.2 ลักษณะของการมีส่วนร่วม

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2547 : 18-23) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง การมีส่วนร่วมในการบริหาร เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการ การปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ก็ตาม มักจะเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมของกรรมกรที่ปรึกษา ที่จะให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะ เพราะกิจกรรมบางอย่างอาจมีอุปสรรคไม่สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปด้วยดี จึงจำเป็นต้องให้บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อให้ผลของการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไปหรือเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมโดยตรงจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่า เป็นการร่วมอย่างมีระบบตามกระบวนการบริหาร มักทำเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น เมื่อมีคำสั่งแต่งตั้งบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องใดก็ตาม ผลที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการตัดสินใจร่วมกัน เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมโดยอ้อม การมีส่วนร่วมโดยอ้อมเป็นเรื่องของการทำกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุเป้าหมายอย่างไม่เป็นทางการ โดยไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการบริหารแต่อย่างใด แต่เป็นเรื่องของการให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้บรรลุเป้าหมายเท่านั้น เช่น การบริจาคเงิน ทรัพย์สิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงานเข้าช่วยสมทบ ไม่ได้เข้าร่วมประชุมแต่ยินดีร่วมมือ เป็นต้น

สำหรับความเห็นของ นพพร นิลณรงค์ (2535 : 160) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือของผู้ปกครองไว้ 3 ลักษณะดังนี้คือ

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมที่ประชาชนตระหนักในความเป็นสมาชิกและเป็นเจ้าของร่วมกัน

2. การมีส่วนร่วมโดยอ้อม (Indirect Participation) เป็นการมีส่วนร่วม โดยผ่านองค์กรอื่น ผู้นำหรือตัวแทน

3. การมีส่วนร่วมโดยทั่วไป (Core and Periphery) เป็นการมีส่วนร่วมโดยมีกลุ่มแกนกลางที่สนใจและดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม เป็นการเข้าร่วมโดยผ่านกลุ่มแกนกลางและรอบนอก

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้น จากการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมบริหารในทางปฏิบัติแล้วจะมีรูปแบบหรือลักษณะอื่น ๆ อีกดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการประชุม
2. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น (อภิปราย พุดคุย ถกเถียง)
3. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
4. การมีส่วนร่วมในการวางแผน
5. การมีส่วนร่วมในการออมเงิน ทรัพย์สินหรือวัสดุอุปกรณ์
6. การมีส่วนร่วมในการใช้แรงงาน
7. การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ริเริ่ม
8. การมีส่วนร่วมในการชักชวน
9. การมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์
10. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
11. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ
12. การมีส่วนร่วมในการประสานงาน
13. การมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตามและประเมินผล

4.3 ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

1. บทบาทและความสำคัญของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน

สุวัฒน์ มุทฺธเมธา (2524 : 94) กล่าวถึง ลักษณะของความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ พ่อ แม่ ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชน ได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนตามความเหมาะสม และความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลและหน่วยงาน สิ่งที่พ่อแม่ ผู้ปกครองและชุมชนจะช่วยเหลือให้ความร่วมมือได้ เช่น

1.1 เป็นกรรมการร่วมงานต่าง ๆ

1.2 เป็นผู้ช่วยเหลือ ควบคุมดูแลนักเรียนในเรื่อง ความปลอดภัยในการเดินทางความปลอดภัยในสถานศึกษาและความปลอดภัยในชุมชน

- 1.3 ให้ความร่วมมือในการจัดอาหารและการบริการอาหารให้นักเรียน
- 1.4 ให้ความร่วมมือในการบริจาควัสดุ อุปกรณ์การสอนและการกีฬาต่าง ๆ
- 1.5 ช่วยการสอนโดยเป็นครูพิเศษ ตามความถนัดและความสามารถแต่ละบุคคลเช่น ช่วยสอนดนตรี นาฏศิลป์ งานฝีมือ
- 1.6 ช่วยเหลือในห้องสมุด ห้องพยาบาล
2. เปิดโอกาสให้พ่อ แม่ ผู้ปกครองและประชาชน ผู้สนใจเข้าร่วมวางแผนในการทำงานร่วมเข้าชมกิจกรรมของทางโรงเรียนในโอกาสต่าง ๆ
 - 2.1 เชิญผู้ปกครองและผู้สนใจเข้าชมผลงานการแสดงต่าง ๆ ของโรงเรียน
 - 2.2 ให้ผู้ปกครองเข้าใจจุดมุ่งหมาย ระเบียบแบบแผน การดำเนินงาน กิจกรรมและโปรแกรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

พินิจดา วีระชาติ (2542 : 22-25) ได้สรุปถึงบทบาทและความสำคัญของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน ดังต่อไปนี้

1. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญในการกำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมายของโรงเรียน โรงเรียนแต่ละแห่งมีปรัชญาและจุดมุ่งหมายแตกต่างกันไม่มากก็น้อยปรัชญาและจุดมุ่งหมายเป็นสิ่งสำคัญของโรงเรียน ในอันที่โรงเรียนจะต้องร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางและทิศทางในการจัดการศึกษาของโรงเรียนนั้น ๆ การกำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมายของโรงเรียนจะต้องศึกษาทำความเข้าใจจาก

- 1.1 ปรัชญาและจุดมุ่งหมายของการศึกษาทั่วไป
- 1.2 ปรัชญาและจุดมุ่งหมายของการศึกษาของชาติ
- 1.3 ชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ โรงเรียนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่อย่างเพียงพอจึงสามารถกำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมายของโรงเรียนขึ้นเพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียน สอดคล้องกับปรัชญา จุดมุ่งหมายการศึกษาของชาติและความต้องการของชุมชน ชุมชนจึงมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนเป็นอย่างมาก

2. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาหลักสูตรการจัดหลักสูตรของโรงเรียนซึ่งหมายถึง มวลกิจกรรมและประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามของผู้เรียนนั้น โรงเรียนจะต้องศึกษาความเข้าใจหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรต่าง ๆ ซึ่งกำหนดเป็นแผนรวมของชาติ ในการจัดมวลกิจกรรมและประสบการณ์แก่ผู้เรียนในระดับต่าง ๆ และนำผลการศึกษามาพิจารณาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับ การดำรงชีวิตและความต้องการของชุมชนนั้น

3. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะพัฒนาคน อันเป็นส่วนสำคัญของชุมชนนั้น สมาชิกของชุมชนแต่ละคนมีความแตกต่างระหว่างบุคคลอยู่ตามธรรมชาติ โรงเรียนมีหน้าที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้เจริญงอกงาม เป็นไปตามความถนัดของบุคคล จัดแยกคนไปประกอบอาชีพ ทำภารกิจต่าง ๆ ของชุมชนตามความจำเป็น ตามความต้องการ และความเหมาะสมของชุมชนนั้น ชุมชนแต่ละแห่งจึงมีโรงเรียนประเภทต่าง ๆ ระดับต่าง ๆ กัน นับตั้งแต่พัฒนาคุณภาพประชากรระดับพื้นฐาน อันได้แก่ ระดับประถมศึกษาไปจนถึงระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ซึ่งเป็นระดับพัฒนาความสามารถเฉพาะอย่าง และความชำนาญเฉพาะอย่าง จัดวิชาให้เรียนแตกต่างกันไปในแต่ละแห่ง หรือจัดวิชาต่าง ๆ ให้เรียนในแห่งเดียวกัน แล้วแต่ความต้องการและเหมาะสม

4. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียน การที่จะพัฒนาปรับปรุง การดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น โรงเรียนจะต้องพิจารณาปัญหาความต้องการของชุมชนและในขณะเดียวกัน ชุมชนจะต้องยอมรับในความสำคัญของโรงเรียนและให้ความร่วมมือกับโรงเรียนเป็นอย่างดี ชุมชนแต่ละแห่ง มีปัญหาในเรื่องการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันไป ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน โรงเรียนมีส่วนสำคัญในการที่จะช่วยแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ โดยใช้กระบวนการของการให้การศึกษอบรรณ ปัญหาในด้านวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน เช่น

4.1 ปัญหาเรื่องการทำงานและการประกอบอาชีพ มีอุปสรรคอะไร จะแก้ปัญหาอย่างไร จะหาโอกาสทางด้านอื่นจะได้หรือไม่เพียงใด พร้อมทั้งพิจารณาถึงนิสัยในการทำงานและการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชนด้วย

4.2 ปัญหาเรื่องรายได้ รายจ่าย โรงเรียนจะทำอย่างไรในการที่จะปรับปรุง ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการหารายได้เพิ่มเติม รู้จักใช้จ่ายในสิ่งที่มีประโยชน์ไม่หลงเชื่อการโฆษณา รู้จักพิจารณาตัดสินใจเลือกซื้อสิ่งของเครื่องอุปโภค บริโภค รู้จักประหยัดและออมทรัพย์ เป็นต้น

4.3 ปัญหาเรื่องสุขอนามัยและการบริโภค ชุมชนมีปัญหาเรื่องสุขอนามัยเป็นอย่างไร มีสุขนิสัยเป็นอย่างไร เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยประชาชนปฏิบัติอย่างไร โรงเรียนจะต้องศึกษาพิจารณาตลอดถึงการเป็นอยู่ของประชาชน เพื่อหาทางปรับปรุงส่งเสริมให้ดีขึ้น โดยวิธีให้การศึกษอบรรณ

4.4 ปัญหาเรื่องการค้าดำรงชีวิตอย่างประชาธิปไตย ประชาชนเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยหรือไม่เพียงใด ประชาชนใช้ประชาธิปไตยให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างไรหรือไม่ และประชาชนรู้จักการรวมกลุ่ม การทำงานร่วมกันอย่างมีประชาธิปไตย การอบรมบุตรหลานผู้เกี่ยวข้องและการประสานสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือไม่

เพียงใด ประชาชนมีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการปกครองท้องถิ่น และประเทศเพียงใด

4.5 ปัญหาการใช้ทรัพยากร ประชาชนใช้ทรัพยากรเป็นอย่างไรบ้าง ในทำนองไร
 จึงจะให้ประชาชนใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด รู้จักสงวนทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ทำลายทรัพยากร
 ให้เสียหายและสิ้นเปลืองไปโดยได้รับประโยชน์ไม่คุ้มค่า หรือเป็นผลเสียแก่ส่วนรวม

4.6 การใช้เวลาว่าง ประชาชนในชุมชนใช้เวลาอย่างไร ความรักใคร่ปรองดอง
 ส่งเสริมอย่างไร จึงจะให้ประชาชนใช้เวลาให้เป็นประโยชน์

4.7 ปัญหาเรื่องการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ
 ประชาชนเข้าใจ และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น และของชาติอย่างไรเพียงใด
 มีวัฒนธรรมประเพณีใดบ้างที่ควรอนุรักษ์ และส่งเสริมเพื่อเป็นประโยชน์และเหมาะสมแก่ท้องถิ่น
 และประเทศชาติ วัฒนธรรมประเพณีใดบ้างที่ควรปรับปรุงแก้ไข อะไรเป็นแก่นแท้ อะไรเป็น
 กระพี้ตรงไหนอ่อน ตรงไหนเปลี่ยนแปลงเร็ว ตรงไหนเปลี่ยนแปลงช้า เหล่านี้ เป็นต้น

4.8. ปัญหาด้านการประสานสามัคคีและความมั่นคงของชุมชน โรงเรียนต้อง
 ศึกษาพิจารณาถึงการประสานสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันของประชาชนในชุมชน จะปรับปรุงส่งเสริม
 อย่างไร เพื่อให้ประชาชนร่วมมือกับชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชน เป็นต้น

5. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในอันที่โรงเรียนจะพัฒนา
 ปรับปรุง การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน โรงเรียนเป็นผู้นำในการทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงใน
 ชุมชน เป็นผู้นำชุมชนและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน โรงเรียนจึงต้องพิจารณาจัดสิ่งแวดล้อม
 ต่าง ๆ ภายในโรงเรียนให้เหมาะสม สอดคล้องกับชุมชน ให้ชุมชนเข้าใจและมองเห็นความสำคัญ
 พร้อมทั้งจะนำไปเป็นแบบอย่างในการปรับเปลี่ยนสภาพต่าง ๆ ในชุมชนให้ดีขึ้น

6. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียน ในฐานะที่ชุมชนเป็นแหล่ง
 ปฏิบัติชีวิตที่แท้จริงของนักเรียน การเรียนรู้ชีวิตของนักเรียนในห้องเรียน หรือโรงเรียนเป็น
 การเรียนรู้ในขอบเขตจำกัดและในช่วงเวลาหนึ่งของการศึกษาในโรงเรียนเท่านั้น แต่ชีวิตในชุมชน
 อันกว้างใหญ่และสลับซับซ้อนนั้น เป็นชีวิตที่ผู้เรียนจะต้องเผชิญตลอดไป การจัดการเรียนการสอน
 และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนจะต้องสัมพันธ์สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เพื่อนักเรียนจะ
 ได้นำผลการเรียนรู้จากโรงเรียนไปใช้ในชุมชนได้ การเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ โรงเรียน
 จึงไม่ควรให้นักเรียนทำกิจกรรมอยู่เฉพาะในห้องเรียน หรือโรงเรียนเท่านั้น โรงเรียนต้องนำ
 นักเรียนออกสู่ชุมชนบ้าง ศึกษาชุมชนบ้างในแง่มุมต่าง ๆ เท่าที่จำเป็นและเหมาะสม ในการที่จะ
 เรียนรู้ตามวัยและความสามารถนอกจากโรงเรียนจะนำนักเรียนเข้าสู่ชุมชนแล้ว โรงเรียนควรจะได้

ติดตาม ศึกษาการใช้ชีวิตของนักเรียนในชุมชนด้วย เพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอน การจัดโปรแกรมต่าง ๆ ของโรงเรียนให้เหมาะสม มีประโยชน์ยิ่งขึ้น

7. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะใช้แหล่งทรัพยากรของชุมชนให้มีประโยชน์ ชุมชนแต่ละแห่ง มีทรัพยากรต่าง ๆ มากมายมีทั้งทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรต่าง ๆ เหล่านี้ โรงเรียนจะต้องพิจารณานำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการศึกษา

8. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียน ในอันที่โรงเรียนจะพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องกันไป เพื่อชีวิตที่ดีของผู้เรียนและชุมชน โรงเรียนไม่เพียงแต่พัฒนาคน แต่ต้องพัฒนาชุมชนและสังคมควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินชีวิตของคนในสังคมเป็นไปอย่างดี เพื่อการเปลี่ยนแปลงบุคคลและชุมชนไปพร้อม ๆ กัน ราบรื่น มีความสมดุลในชีวิต การพัฒนาใด ๆ ในโรงเรียน จึงควรมุ่งไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงในชุมชนควบคู่กันไปด้วย

9. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียนในการที่โรงเรียนจะอนุรักษ์ และถ่ายทอดวัฒนธรรม โรงเรียนจะต้องศึกษาสถานที่ตั้งของโรงเรียน ว่าอยู่ในชุมชนที่มีพื้นฐานวัฒนธรรมและมีระเบียบแบบแผนประเพณีเป็นอย่างไร วัฒนธรรมและประเพณีในชุมชนนั้นแตกต่างจากประเพณีวัฒนธรรมของส่วนอื่นและส่วนรวมอย่างไร สิ่งที่แตกต่างกันนั้นมีประโยชน์หรือไม่เพียงใด ควรส่งเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขอย่างไร อะไรที่เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์ เพื่อเป็นมรดก โรงเรียนจะต้องนำมาพิจารณา เพื่อหาวิธีการ ในการปรับปรุงส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน

10. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียน ในการที่ชุมชนจะช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียนในด้านต่าง ๆ โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาของชุมชน โรงเรียนต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุนช่วยเหลือจากชุมชนและได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ในเรื่องการเงิน วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนแรงกาย แรงใจ จากประชาชนในชุมชนนั้นด้วยการได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่จะแสดงให้เห็นได้ว่า ชุมชนนั้นสนใจโรงเรียน เอาใจใส่สนับสนุนโรงเรียน และถือว่าโรงเรียนเป็นสมบัติอันมีค่าและสำคัญของชุมชน

11. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียน ในฐานะที่ชุมชนเป็นที่ตั้งของหน่วยงาน องค์กร และสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งตัวโรงเรียนเองด้วย โรงเรียนทำหน้าที่เป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนร่วมกับหน่วยงานหรือสถาบันอื่น ๆ การที่โรงเรียนจะทำหน้าที่ของตนให้สำเร็จไปด้วยดีนั้น โรงเรียนจะต้องประสานสัมพันธ์ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของการศึกษา

12. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญในการควบคุมและสนับสนุนโรงเรียน โรงเรียนเป็นสถาบันของชุมชน มีหน้าที่สำคัญทางการให้การศึกษา ผู้ที่เข้าศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนก็คือ สมาชิกหรือประชากรในชุมชนนั้น ๆ

2. ลักษณะการให้ความร่วมมือของชุมชนต่อโรงเรียน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2544 : 68-69) ได้กล่าวถึงลักษณะการให้ความร่วมมือของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนดังนี้

ความร่วมมือ หมายถึง การให้ความร่วมมือ การช่วยเหลือหรือการให้การสนับสนุนในการทำงานหรือในการปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งจากสองฝ่าย หรือจากหลายๆฝ่าย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ร่วมกัน

การขอความร่วมมือช่วยเหลือ ขอความสนับสนุนจากชุมชนนั้น สามารถจัดทำได้หลายรูปแบบ โดยทั่ว ๆ ไป มักจะเป็นการขอจากคนหรือบุคคลในชุมชน การขอจากสถาบัน หรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน และการขอทรัพยากรอื่น ๆ จากชุมชน

การขอความร่วมมือช่วยเหลือจากคน หรือบุคคลในชุมชนนั้น อาจขอได้ในหลายเรื่อง เช่น ขอให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร และการดำเนินงานของโรงเรียน ขอเป็นวิทยากรขอให้ช่วยเหลือในกิจกรรมเฉพาะอย่างของโรงเรียน ขอแรง และความร่วมมือในการพัฒนาอาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก ในการจัดบริการทางการศึกษาของโรงเรียน ขอคำแนะนำให้เป็นผู้ช่วย ชี้นำ เป็นผู้ร่วมประสานงาน หรือเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง ในกิจกรรมที่โรงเรียนจัด เป็นต้น

ส่วนเรื่องการขอความร่วมมือช่วยเหลือจากสถานประกอบการ สถาบัน หรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน นั้น สถาบัน สถานประกอบการ และองค์กรต่าง ๆ ในสังคม อาจให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ และสนับสนุนโรงเรียน ทั้งในด้านที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมการศึกษาโดยตรง และกิจกรรมอื่นๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น สถาบัน สถานประกอบการ และองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ วัด สถานที่ราชการ สถานประกอบการ โรงงานอุตสาหกรรม มูลนิธิ และองค์กรการกุศลต่าง ๆ ชมรมและองค์กรเฉพาะในท้องถิ่น เช่น ด้านการเกษตร การเมือง สวัสดิการสังคม เป็นต้น

ส่วนด้านการขอความช่วยเหลือ สนับสนุนทางด้านทรัพยากรอื่น ๆ จากชุมชนนั้น ส่วนใหญ่ คงจะเป็นในด้านวัสดุ สิ่งของ และทรัพย์สิน ซึ่งชุมชนอาจให้แก่โรงเรียนได้ นอกจากนั้น ก็อาจเป็นเรื่องของการขอบริจาค ขอซื้อที่ดิน ขอใช้ที่ดิน และสถานที่ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในกิจการของโรงเรียน ในโอกาสต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า การขอความร่วมมือช่วยเหลือ หรือการขอความสนับสนุนจากชุมชนนั้น อาจจัดทำได้อย่างกว้างขวาง ในหลายเรื่อง และหลาย

รูปแบบ อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นการขอความร่วมมือ ในด้านใด โรงเรียนควรมีโครงการที่แน่นอนชัดเจน แสดงให้ชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ อย่างแน่ชัดว่า ความร่วมมือเหล่านั้น เป็นไปเพื่อประโยชน์ใด ถ้ามีโครงการและวัตถุประสงค์แน่ชัด นอกจากจะช่วยให้การดำเนินการ เพื่อขอความสนับสนุนเป็นไปอย่างสะดวกแล้ว ยังจะเป็นเครื่องช่วยกำกับให้มีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการขอความร่วมมือ ในแต่ละเรื่องเป็นอย่างดีอีกด้วย

3. ความจำเป็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2544 :186-187) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาไว้ดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาเป็นวิธีการที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการศึกษาของชาติ โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคม (Social Institution) เช่นเดียวกับบ้านเป็นตัวแทนของสถาบันครอบครัว หรือวัดเป็นตัวแทนของสถาบันศาสนา โรงเรียนเป็นหน่วยงานที่สังคมจัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของสังคมในด้านให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกของสังคมนั้น ๆ ดังนั้นภารกิจของโรงเรียน คือการให้บริการทางการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม วิธีการหนึ่งที่จะทราบความต้องการของสังคมก็คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหาร

ในการบริหารศึกษานั้นผู้บริหารจำเป็นจะต้องตระหนักถึงความสนใจของประชาชน (Public Interest) ซึ่งความสนใจของประชาชนนี้ มีความหมายรวมถึง ความต้องการของเยาวชน ความต้องการของชุมชนและความต้องการของสังคม ปัญหาความต้องการของประชาชนเป็นเรื่องที่ซับซ้อน เมื่อความสนใจของประชาชนมีความสำคัญ ดังนั้นผู้บริหารจึงจำเป็นต้องหาข้อมูลต่าง ๆ โดยขอความร่วมมือจากชุมชน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหาร

หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารคือจัดหา จัดระบบและจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ให้แก่คณะครู ชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทรัพยากรที่สำคัญ ในการจัดการศึกษา โรงเรียนจะประสบความสำเร็จเพราะให้ประชาชนมาเกี่ยวข้องด้วยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

ในโรงเรียนที่มีประสิทธิผลนั้น ผู้บริหารจำเป็นจะต้องรู้จักหน้าที่ของความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน โรงเรียน ชุมชน โดยจะต้องให้ผู้ปกครองและประชาชนมาเกี่ยวข้องในกิจการของโรงเรียน การมีส่วนร่วมทำให้ผู้ปกครองมีความพอใจในโรงเรียน มีความเชื่อถือและศรัทธาในโรงเรียน

หลักสำคัญในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ ให้ผู้ปกครองและประชาชนมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการของโรงเรียน เพราะการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและ

ชุมชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จโรงเรียนที่ปราศจากความร่วมมือและสนับสนุนจากประชาชนจะประสบความสำเร็จได้โดยยาก การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้มีจุดมุ่งหมายเพียงส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นวิธีการที่สำคัญในการพัฒนาการศึกษาอีกด้วย ผู้บริหารจะต้องตระหนักว่า การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการ (Means) มิใช่เป็นเป้าหมาย (End) การมีส่วนร่วมจะเป็นประโยชน์ถ้าหากผลที่เกิดขึ้นคือ การพัฒนาการศึกษา

4. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2544 : 186-187) ได้กล่าวถึง แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการจัดการศึกษาไว้ว่า

เมื่อมีแนวโน้มว่าประชาชนจะมีส่วนในการบริหารศึกษามากยิ่งขึ้นในทุกระดับ และการมีส่วนร่วมก็มีปัญหาบางประการ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา

ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น อย่างน้อยที่สุดจะต้องคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

- 4.1 จุดประสงค์ของการมีส่วนร่วมคืออะไร
- 4.2 วิธีการหรือรูปแบบที่เหมาะสมของการมีส่วนร่วมคืออะไร
- 4.3 ปัญหาของการมีส่วนร่วมคืออะไร และจะแก้ปัญหาเหล่านั้นได้อย่างไร

แต่ถ้าหากจะพิจารณาให้ครอบคลุมแล้ว การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารการศึกษาจำเป็นต้องพิจารณาประเด็นต่อไปนี้รอบรอบกำหนดขอบเขตและตอบคำถามในประเด็นต่อไปนี้ให้ชัดเจน

1. ร่วมทำไม ประเด็นนี้เป็นจุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วม การจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารศึกษานั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน เป้าหมายทั่วไปของการมีส่วนร่วมคือการพัฒนาการศึกษา แต่จุดมุ่งหมายเฉพาะของการมีส่วนร่วมคืออะไร เช่นเพื่อกำหนดนโยบาย วางแผนปฏิบัติการ การบริหารบุคคล สนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น
2. ใครควรจะร่วม เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วมแล้ว ประเด็นต่อไปที่จะต้องพิจารณาคือผู้ที่ควรจะมีส่วนร่วม นั่นคือการพิจารณบุคคลที่เหมาะสมกับภารกิจที่จะต้องปฏิบัติ องค์ประกอบที่จะต้องพิจารณาในการเลือกบุคคล เช่น

- ก. ความรู้และทักษะ
- ข. ความสามารถที่จะทำประโยชน์
- ค. มีเวลาพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วม เป็นต้น

3. ร่วมเรื่องอะไร ในแต่ละภารกิจหลักของการมีส่วนร่วมนั้นจะมีภารกิจย่อย ๆ ด้วย เช่น ถ้าภารกิจหลักคือการบริหารบุคคล ภารกิจย่อยต่าง ๆ อาจประกอบด้วยการสรรหา การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง การพัฒนาบุคลากร เป็นต้น ดังนั้นในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษานั้น ควรจะพิจารณาว่าเรื่องอะไร ที่ประชาชนควรจะมีส่วนร่วม

4. ร่วมอย่างไร การมีส่วนร่วมนั้น มีหลายวิธี ทั้งการมีส่วนร่วมทางตรงและการมีส่วนร่วมทางอ้อม รูปแบบของการมีส่วนร่วมมีหลายวิธีเช่นกัน เช่นร่วมเป็นกรรมการ ร่วมเสนอความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นผู้อุปถัมภ์หรือ สนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ เป็นผู้อำนวยการความสะอาดหรือร่วมในการแสวงหาทรัพยากรการบริหาร เป็นต้น รูปแบบหรือวิธีการมีส่วนร่วม จำเป็นจะต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับบุคคลและภารกิจ

5. ร่วมมากน้อยเพียงใด ประเด็นนี้ เป็นการพิจารณา ปริมาณของการมีส่วนร่วม ประชาชนควรจะมีส่วนร่วมในการบริหารในปริมาณที่เหมาะสมกับภารกิจ ทั้งนี้เพราะ การมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม (Pseudo-participation) เช่น การมีส่วนร่วมแต่ในนาม หรือการมีส่วนร่วมที่มากเกินไป (Excessive Participation) ร่วมหรือยุ่งทุกเรื่อง ก็เป็นอันตรายสำหรับการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา อาจแบ่งออกเป็นระดับสูง กลาง และต่ำ การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารแต่ละระดับ อาจมีปริมาณที่มากน้อยแตกต่างกัน

5. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน/ชุมชนกับสถานศึกษา (เมตต์ เมตต์การ์ณจิต, 2547 : 59 – 63) กล่าวว่า การส่งเสริมให้บ้าน/ชุมชนมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับสถานศึกษาเป็น สิ่งดี เพราะจะทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันในการพัฒนา เด็ก บ้าน/ชุมชนกับสถานศึกษาต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งสองฝ่ายจะทำงานเหมือนเส้นขนาน มิได้ ซึ่งแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ มีดังนี้

1. ทางด้านบ้าน/ชุมชน

1.1 สร้างบรรยากาศให้เกิดความอบอุ่น พ่อแม่ผู้ปกครองจะต้องอยู่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด

1.2 ให้ความรัก ความเอ็นดู ความเอื้ออาทร และความห่วงใย

1.3 เผื่อระวังดูแลพฤติกรรมของเด็กอย่างใกล้ชิด หากพบว่าสิ่งใดที่เด็กยังไม่เข้าใจและต้องการมีประสบการณ์ จะต้องมีการชี้แนะให้ความรู้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับวัย

1.4 ดูแลสนใจการศึกษาเล่าเรียนของเด็ก จัดหาอุปกรณ์การศึกษาให้ครบตามที่ต้องการไม่ควรเข้มงวดกับผลกาสรเรียนมากเกินไป ตลอดจนอย่าคาดหวังถึงอนาคตของเด็กว่า จะต้องสูงส่งปล่อยให้เป็นไปตามความสามารถและความต้องการของเด็กในการเลือกวิชาชีพ

1.5 จะต้องให้เด็กอยู่ห่างไกลจากบรรยากาศของสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี เช่น

สื่อลามก ยาเสพติด การเที่ยวเตร่ในสถานที่ที่ไม่เหมาะสมกับวัย การคบเพื่อนไม่ดี เป็นต้น

1.6 หมั่นพบปะกับครูอาจารย์เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับตัวเด็ก

1.7 ผู้ปกครองและชุมชนจะต้องสนับสนุนช่วยเหลือในกิจกรรมของสถานศึกษา เช่น การระดมสรรพกำลังในด้านวัสดุอุปกรณ์ ทุนการศึกษา เป็นต้น

1.8 พ่อแม่ ผู้ปกครอง ร่วมกับครูและผู้บริหารในการจัดและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของบุตรหลาน ทั้งที่บ้านและในสถานศึกษา รวมทั้งในแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ

1.9 สื่อมวลชนมีบทบาทในการประชาสัมพันธ์สนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา ร่วมสร้างความเข้าใจและเจตคติที่ถูกต้องแก่สังคมการปฏิบัติ

2. ทางด้านสถานศึกษา

2.1 สร้างบรรยากาศของห้องเรียนและสถานศึกษาให้เสมือนว่าเด็กอยู่บ้านอยู่กับพ่อแม่ ผู้ปกครองที่เป็นมิตรและมีความอบอุ่น

2.2 ครูอาจารย์จะต้องมีความพร้อมในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับเด็ก มีความเข้าใจจิตวิทยาเด็ก มีความรัก ความเมตตา มีอารมณ์เยือกเย็น และอดทนต่อการกระทำของเด็ก เพราะเด็กยังมีประสบการณ์น้อย เมื่อผิดพลาดจึงต้องให้อภัย ถ้าครูมีความพร้อมอยู่เสมอแม้ว่าเด็กจะมีความพร้อมน้อยกว่าก็จะช่วยให้ความแตกต่างระหว่างครูกับเด็กลดน้อยลง

2.3 มีการประสานงานกับผู้ปกครอง ชุมชน ในการอบรมจรรยาบรรณ ความประพฤติและเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ ซึ่งอาจกระทำในรูปของการประชุมผู้ปกครอง

2.4 มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษา เพื่อให้บุคคลภายนอกได้รับทราบ เช่น วารสาร จดหมายข่าว การใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ต (Internet) เป็นต้น

2.5 จัดกิจกรรมทางนันทนาการให้เหมาะสม มีใช่มุ่งแต่เนื้อหาทางวิชาการมากเกินไป เช่น การเล่นเกม การไปทัศนศึกษา การประกวดวาดภาพ ร้องเพลง เป็นต้น

2.6 ควรมีการให้รางวัลแก่เด็กที่สร้างความคิด ไม่ว่าจะเป็นด้านความประพฤติ การเรียน เช่น มอบเกียรติบัตร โล่ คำชมเชย เป็นต้น

2.7 มีการติดตามประเมินผลการทำงานของครูอาจารย์ พฤติกรรมของเด็ก เพื่อนำมาพัฒนาการเรียนการสอนตามความต้องการของสถานศึกษาและชุมชน

2.8 เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมตัดสินใจในกิจกรรมของโรงเรียนในบางโอกาส

2.9 มีการวางแผนการเรียนรู้ คือ การวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

โดยใช้แหล่งเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

2.10 ร่วมกับชุมชนกำหนดนโยบายการจัดกระบวนการเรียนรู้และเป็นแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.11 การประเมินผล เช่น การประเมินประสพการณ์ด้านต่างๆ ของการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นต้น

6. ประโยชน์ของการให้ประชาชนมีส่วนร่วมจัดการศึกษา

1. ได้ทราบถึงความต้องการของท้องถิ่น
2. แบ่งเบาภาระหรือรับภาระแทนราชการในการจัดการศึกษาได้บางกรณี
3. เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษากับชุมชนหรือผู้ร่วมงาน
4. ลดความขัดแย้งในการบริหารงาน
5. เป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ
6. เป็นการเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานแบบประชาธิปไตย
7. เป็นการลดค่าใช้จ่ายในการบริหารงาน ซึ่งเท่ากับว่าลดต้นทุนในการผลิตเพราะทุกคนจะมีความรู้สึกร่วมกันว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับผูกพันและเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรจึงช่วยกันใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในด้านการวิจัยเกี่ยวกับ การได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากชุมชนในการจัดการศึกษามีผู้วิจัยศึกษา ในเรื่องที่มีขอบข่ายเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ดังนี้

วิไลวรรณ วรงค์ศรี (2545 : 194) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการระดมความช่วยเหลือเพื่อการบริหารจัดการโรงเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กในจังหวัดปทุมธานี โดยมีจุดประสงค์การวิจัย เพื่อทราบวิธีปฏิบัติที่ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กใช้ระดมความช่วยเหลือ มาใช้ ในการบริหารจัดการโรงเรียน และเพื่อให้ได้แนวปฏิบัติสำหรับ การระดมความช่วยเหลือเพื่อการบริหารจัดการโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่าทุกโรงเรียนได้มีการจัดทำแผนกลยุทธ์ (Strategy Planning) สถานศึกษานุเคราะห์ต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะเชื่อถือได้ (Credibility) ซึ่งประกอบไปด้วยคุณลักษณะด้านความปลอดภัยด้านคุณวุฒิและด้านความคล่องตัว เพื่อที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดี และขอรับความช่วยเหลือจากชุมชน ซึ่งการได้รับการช่วยเหลือจากชุมชนจะมีสามรูปแบบ คือการให้ความช่วยเหลือแบบเต็มที แบบบางส่วน และ

แบบชายขอบ โดยมีวิธีปฏิบัติหรือกระบวนการ เพื่อให้เกิดความร่วมมือและขอรับความช่วยเหลือจากชุมชน มีเจ็ดขั้นตอนดังนี้ (1) การวิเคราะห์สภาพปัญหา (2) การแสวงหาแหล่งทรัพยากร (3) การสร้างเครือข่ายผู้มีส่วนร่วม (4) การต่อรองการดำเนินงาน (5) การร่วมดำเนินกิจกรรม (6) การประกาศเกียรติคุณ และ (7) การประเมินผลและประชาสัมพันธ์ ผลที่ได้จากการระดมความช่วยเหลือจากชุมชนทำให้โรงเรียนได้รับผลประโยชน์ (Interests) ในด้าน (1) การมีทรัพย์สินหรือรายได้ (2) การได้รับการพัฒนาความรู้ ความสามารถ (3) การได้รับการยอมรับในความรู้ความสามารถ (4) การมีส่วนร่วมในสังคม (5) การได้รับเกียรติยศ ชื่อเสียงและบริการ (6) การได้มีอำนาจ อิทธิพลเหนือประชาชน นอกจากนั้นยังช่วยให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ โดยงานต่าง ๆ สามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและเป็นที่พึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder) และเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการระดมความช่วยเหลือจากชุมชนเพื่อการบริหารจัดการ จึงได้กำหนดเป็น แก่ยุทธศาสตร์ที่ประสิทธิภาพในการระดมความช่วยเหลือจากชุมชนเพื่อการบริหารจัดการ ไว้ดังนี้ (1) ทีมงานเข้มแข็ง (2) สร้างแรงจูงใจ (3) พึงผู้นำชุมชน (4) สนใจผู้ปกครอง (5) มองหาผู้มุ่งหวัง (6) ตั้งองค์กรช่วยเหลือ (7) เอื้อเฟื้อชุมชน (8) ทุกคนมีส่วนร่วม และ (9) ร่วมพัฒนา

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริม และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร ผลวิจัยพบว่า คนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนมากที่สุด คือ คณะกรรมการโรงเรียน โดยชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริจาคทรัพย์สินและวัสดุสิ่งของมากที่สุด สำหรับวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมนั้น เมื่อโรงเรียนมีกิจกรรมสำคัญ และร้องขอความร่วมมือชุมชนจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ส่วนปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนนั้น ได้แก่ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งได้แก่ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมา ลักษณะและองค์ประกอบของชุมชน และคุณลักษณะของบุคคลในชุมชน และปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารและครู วิธีการปฏิบัติงาน และปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียนในด้านอื่น ๆ

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 : 66) ได้ศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า สิ่งสำคัญที่สุดที่เป็นสิ่งกำหนดกระบวนการและแบบแผนของการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ เงื่อนไขทางด้านบริบทของชุมชน คือ เงื่อนไขเกี่ยวกับความคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคม เงื่อนไขด้านสภาพแวดล้อมของชุมชนและเงื่อนไขด้านโรงเรียนและที่สำคัญคือการกำหนดเป้าหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนและ โรงเรียนตรงกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในชุมชน

คือผู้นำชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียน คณะครู และผู้ปกครองนักเรียน

เอกราช นัตรใจคำ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพร้าวจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กรรมการส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นตัวแทนของโรงเรียนในการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน สนับสนุนให้ชุมชนในเขตบริการของโรงเรียนให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางด้านกีฬาประเภทต่าง ๆ ในโรงเรียน การประชุมวางแผนกำหนดแนวทางในการแสวงหาเงินทุนจัดหารายได้ ตลอดจนร่วมประชุมเพื่อการวางแผนกำหนดแนวทางในการแสวงหาวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อมอบให้แก่ทางโรงเรียน ร่วมพิจารณาแต่งตั้งอนุกรรมการประสานงานระหว่างโรงเรียนกับองค์กรท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชน ให้ความเห็นชอบแผนการจัดกิจกรรม ให้บริการแก่ชุมชน/ท้องถิ่นของโรงเรียน และหาแนวทางให้ความช่วยเหลือด้านการเงินและงบประมาณแก่โรงเรียน ร่วมจัดทำแผนหรือโครงการที่ต้องมีการใช้เงินหรืองบประมาณและตรวจสอบการใช้เงินงบประมาณของโรงเรียน ร่วมติดตามผลของการดำเนินงานตลอดจนให้ข้อข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการที่ปฏิบัติงานด้านการเงินและงบประมาณของโรงเรียน ประสานงานกับวิทยากรภายนอก เพื่อให้การช่วยเหลือด้านการขาดแคลนบุคลากรครูแก่ทางโรงเรียน ให้การสนับสนุนส่งเสริมให้มีการใช้แหล่งความรู้และวัสดุในท้องถิ่นมาประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียน ให้การสนับสนุนให้โรงเรียนได้จัดกิจกรรมโดยการพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชนและสนับสนุนให้ครูได้จัดกิจกรรมการสอนซ่อมเสริมแก่นักเรียน

วีรวัฒน์ ไชยคำมิ่ง (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนภายใต้โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเขตชนบท ยากจน จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ในเรื่องการมีส่วนร่วมนั้น ทั้งบุคลากรในโรงเรียนและนอกโรงเรียนมีความคิดเห็นว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในโรงเรียนน้อยมาก หรือไม่มีส่วนร่วมเลย ยกเว้น การช่วยประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของโรงเรียนเท่านั้น

อุษา ภูมิ (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนประถมศึกษา กับชุมชนศึกษากรณีจังหวัดสมุทรสาคร โดยศึกษาความร่วมมือของผู้ปกครองนักเรียนและผู้นำชุมชนในการร่วมมือทำกิจกรรมกับโรงเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า ลักษณะของชุมชนมีส่วนกำหนดความร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนประถมศึกษา โดยชุมชนเกษตรกรรมให้ความร่วมมือมากกว่าชุมชนอุตสาหกรรม อาชีพเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับระดับของ

ความร่วมมือในการทำกิจกรรม เพราะในชุมชนอุตสาหกรรมต้องทำงานในโรงเรียน จึงไม่มีโอกาสเพียงพอที่จะร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน แต่ให้ความร่วมมือในรูปของการบริจาคเงิน สิ่งของ และ ผลการศึกษายังพบอีกว่า ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับชุมชนมีผลต่อความร่วมมือในการทำกิจกรรมของโรงเรียน

บุญเลิศ ทิพจร (2544 : 75-76) ได้ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แนวทางที่ชุมชน ต้องการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของชุมชนในการบริหารภารกิจของโรงเรียนประถมศึกษาโดยที่ ชุมชนพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการบริหารและส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาตั้งแต่การเริ่มต้นของ กระบวนการบริหาร จนถึงสิ้นสุดที่ผลของการจัดการศึกษา พร้อมทั้งจะนำเอาทรัพยากรทุกอย่าง ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งนี้เป็นวัสดุ งบประมาณ บุคลากร ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ความเป็นท้องถิ่นของตนเองเป็นการมุ่งสู่วิถีชีวิตแห่งการเรียนรู้ ประกอบกับกระแสการกระจาย อำนาจให้กับท้องถิ่น ซึ่งทำให้ชุมชนมีความต้องการมีส่วนร่วมและมีความมั่นใจมากขึ้น จากเดิม ที่ถูกชี้นำโดยวิธีการของราชการและคนของรัฐอยู่เสมอ ผลการศึกษา ทำให้ทราบว่าชุมชนมีความรู้สึกรับรู้เป็นเจ้าของโรงเรียนและเห็นความจำเป็นของการจัดการศึกษาโดยชุมชนต้องเข้าไปมี ส่วนร่วมตามที่ชุมชนต้องการในการบริหารโรงเรียนประถมทุกด้าน

นอกจากนั้นยังมีผลการศึกษาวิจัยของ พิมพา ตามี (2540 : 75-78) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนประถมศึกษา ของอำเภอ อมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ปกครองต้องการให้โรงเรียน วางแผนปรับปรุงเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง การปรับปรุงอาคารเรียน การเอาใจใส่ของครูและอาจารย์ ใหญ่ วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน การจัดกิจกรรมกีฬา การจัดสภาพแวดล้อมและต้องการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงาน ร่วมเป็นคณะกรรมการโรงเรียน ร่วมกำหนดนโยบาย และวางแผนการปฏิบัติงานประจำของโรงเรียนและร่วมประเมินผลการทำงานของโรงเรียน

2. ผู้ปกครองต้องการร่วมมือเป็นวิทยากรพิเศษ สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การสอน แหล่งความรู้ สถานประกอบการ กิจกรรมแข่งขันทางวิชาการและต้องการเยี่ยมชมการแสดงผลงาน ของนักเรียน ต้องการทราบความก้าวหน้าของนักเรียน ต้องการให้ครูแนะนำการสอนการบ้าน การสอนอ่านสอนเขียน การสอนเลขคณิตและชี้แจงเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลให้ผู้ปกครองเข้าใจ

3. ผู้ปกครองต้องการให้โรงเรียนปรับปรุงห้องน้ำ ก๊อกน้ำ การกำจัดขยะ การปลูก ไม้ดอกไม้ประดับ ปรับปรุงสนามกีฬา สนามเด็กเล่นและถนนในโรงเรียน ผู้ปกครองต้องการมี ส่วนร่วมสนับสนุนด้านแรงงาน แสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ ประสานงานให้ผู้อื่นมา

ช่วยร่วมบริจาคเงินและบริจาควัสดุ

4. ผู้ปกครองต้องการให้ครูเยี่ยมบ้านนักเรียนและติดต่อกับครูโดยตรง ต้องการร่วมประชุม ปรึกษาหารือเกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียน การปรับปรุงระเบียบข้อปฏิบัติของโรงเรียน การลงโทษและการยกย่องนักเรียน

5. ผู้ปกครองต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เกี่ยวกับอาหารกลางวัน งานประเพณี กิจกรรมกีฬา การดูแลสุขภาพอนามัยของนักเรียน และต้องการได้รับบริการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน การจัดกิจกรรมสร้างความสามัคคี การจัดการศึกษาผู้ใหญ่ การฝึกอบรมวิชาการ การใช้วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ บริการด้านสุขภาพอนามัยและข่าวสารความรู้

ประมาณ ดันทิกุล (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการศึกษาและการพัฒนาชนบท ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในกลุ่มแกนกลาง ตั้งแต่ขั้นตอนการคิดค้นปัญหา และการจัดลำดับของปัญหาพร้อมทั้งขยายแนววิธีการแก้ปัญหาไปยังชาวบ้านในชุมชนและในขั้นตอนวางแผนการดำเนิน งานกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านจะมีสมาชิกเข้าร่วมมาก ส่วนกิจกรรมที่ชาวบ้านยังไม่แน่ใจในวิธีการดำเนินการแก้ปัญหาจำนวนสมาชิกจะมีน้อยและปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมได้แก่ สภาพแวดล้อม ความถี่ และระยะเวลาที่มีความสัมพันธ์ของกลุ่ม

ทรงพล ทรงจำ (2541 : บทคัดย่อ) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนฝายกวางวิทยาคม อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นเพียงผู้ให้บริหารสนับสนุนด้านงบประมาณและวัสดุ

วิจิตรา ไสยะ (2546 : 156) พบว่า ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่เข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะให้การสนับสนุนส่งเสริมแก่นักเรียน โดยให้ความช่วยเหลือด้านแรงกายในการเข้าไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และบริจาคทรัพย์สินเพื่อสนับสนุนการปรับปรุงงานด้านหลักสูตรของโรงเรียน

ดำรง มาตี (2548 : บทคัดย่อ) พบว่า ความพร้อมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา 3 ด้าน คือ หลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน การระดมทรัพยากร โดยภาพรวมมีความพร้อมแบบบางส่วนทุกด้าน

อนุพล มาชนะสารวุฒิ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนสันติศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้ปกครองต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนสันติศึกษาทั้งในด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร และด้านความสัมพันธ์กับชุมชน เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้านปรากฏว่าผู้ปกครองมากกว่าร้อยละ 50 ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านหลักสูตรและการสอน คือ ร่วมรับฟัง ร่วมคิด ร่วมประชุม นำปัญหาและความต้องการของชุมชนเข้าเป็น

ส่วนหนึ่งของหลักสูตร ร่วมจัดกลุ่มการเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ ร่วมจัดทำแผนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ร่วมหาทุน และอุปกรณ์การเรียนการสอน สนับสนุนนักเรียนให้เข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร ร่วมรับรู้ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมตรวจสอบติดตามการประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของโรงเรียน นอกจากนี้ ยังพบว่า ปัญหาของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองคือ ผู้ปกครองไม่มีความรู้ ไม่มีความเข้าใจ ไม่ทราบเรื่องต่าง ๆ ของโรงเรียน ไม่มีความพร้อมหรือมีภาระมาก กิจกรรมบางอย่างขัดกับความเชื่อทางศาสนาและสถานที่ของโรงเรียนไม่เอื้ออำนวย

ไพฑูรย์ ทอหุน (2526 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูและผู้ปกครองต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการบริหารด้านการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย สำหรับด้านกิจกรรมพิเศษและกิจกรรมด้านการแนะแนว ผู้ปกครองเห็นว่าควรมีส่วนร่วมระดับปานกลาง ส่วนผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นแตกต่างออกไปว่า ผู้ปกครองควรเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกด้านในระดับมาก ผลการวิจัยยังพบว่า ผู้ปกครองที่มีอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมโรงเรียนประถมศึกษาไม่แตกต่างกัน

กิตติโชติ ห้อยยี่งู (2527 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบท การศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนถิ่นโอกาสวิทย์ฯ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะผู้ให้การสนับสนุนร่วมมือในกิจการของโรงเรียนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในลักษณะเป็นกรรมการร่วมประชุม ร่วมบริจาคเงิน ส่วนการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับบริการจากโรงเรียนส่วนใหญ่รับบริการในการยืมวัสดุอุปกรณ์และการใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียน ในการจัดกิจกรรมและบริการเพื่อประชาชนและโรงเรียนได้สำรวจสภาพปัญหาและ ความต้องการของประชาชน แต่ข้อมูลที่ได้ไม่ได้นำมาประกอบการพิจารณาในการจัดกิจกรรม สำหรับกิจกรรมและการบริการที่ต้องการให้โรงเรียนจัดคือ การส่งเสริมอาชีพของโรงเรียน ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมได้แก่ ปัญหาผู้บริหารโรงเรียน ไม่ให้ความสำคัญต่องานด้านประชาสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ปัญหาประชาชนไม่มีความสนใจในกิจกรรมของโรงเรียนและไม่มีเงินในการสนับสนุนช่วยเหลือโรงเรียน

มีผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในด้านการจัดการศึกษาของ สฤณี มินตระ (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาในสังคมไทย : แนวคิด ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในอนาคต ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ว่า ปัญหาในการจัดการศึกษารัฐยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง หรือรัฐยังไม่กระจายอำนาจอย่างจริงจัง อำนาจยังกระจุกอยู่ที่ส่วนกลาง ส่วนการจัดการศึกษาไปให้แก่ประชาชนโดยตรงทุก ๆ ด้านให้สามารถจัดการศึกษาได้หลายรูปแบบ ได้ครุในมิติใหม่

มีกองทุนเพื่อการศึกษา มีหลักสูตรที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงและมีกระบวนการเรียนรู้โดยการกระทำจริง ภาคประชาชนเองจะต้องตระหนักถึงศักยภาพของตนและผลักดันให้เข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องของการจัดการศึกษาและเรื่องอื่น ๆ ในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

ยุทธชัย ชูชัย (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับน้อย โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การวางแผนและการประเมินผล สำหรับด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย พบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญระดับมาก ได้แก่ ความต้องการให้ชุมชนเจริญก้าวหน้า ความศรัทธาที่มีต่อระบบการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ความศรัทธาที่มีต่อผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูและลักษณะกิจกรรมที่เกิดจากความต้องการของชุมชนตามลำดับ นอกจากนั้นเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญระดับปานกลาง และปัจจัยที่มีความสำคัญระดับน้อย ได้แก่ อำนาจบังคับที่เกิดจากคนที่มีอำนาจเหนือกว่า

เพ็ญศรี สมร่าง (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง พบว่า ผู้ปกครองทุกกลุ่มอายุมีส่วนร่วมในงานกิจกรรมนักเรียนมากที่สุด มีส่วนร่วมในงานการจัดนิทรรศการของนักเรียนมาก มีส่วนร่วมในการจัดทำแผน ข้อมูลเกี่ยวกับครู นักเรียนและผู้ปกครองน้อย มีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมเกี่ยวกับการบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนมาก มีส่วนร่วมในการจัดหาเงินนอกงบประมาณเพื่อช่วยเหลือในการพัฒนาโรงเรียนมาก มีส่วนร่วมในการให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบงานธุรการต่าง ๆ ของโรงเรียนน้อยและมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการแก่โรงเรียน เช่น การสนับสนุนจัดหาโต๊ะ เก้าอี้ ตลอดจนอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ ให้กับทางโรงเรียนมาก

พวงทอง ลักษณะภิรักษ์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนของโรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ พบว่า รูปแบบหรือกิจกรรมความร่วมมือและความคิดเห็นของผู้ปกครองในการพัฒนาหลักสูตรและการสอน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านกิจการนักเรียน ด้านบุคลากร ด้านธุรการการเงิน ด้านอาคารสถานที่ และด้านสัมพันธ์ชุมชน พบว่า โดยภาพรวมผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือสนับสนุนในกิจกรรมด้านวิชาการในระดับมาก โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและความพึงพอใจมากที่สุดที่ได้ร่วมกิจกรรม แต่ในด้านอื่น ๆ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในระดับน้อย

ภัทรภรณ์ นันทวงศ์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครลำปาง พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง โดยการมีส่วนร่วมด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

อยู่ในระดับปานกลาง และการมีส่วนร่วมด้านการดูแลสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย

ศิริศักดิ์ มีเมล์ (2537 : 170) ได้กล่าวในบทสรุปว่า กิจกรรมทุกขั้นตอนต้องดำเนินการโดยประชาชน กิจกรรมต่าง ๆ ในการมีส่วนร่วมของประชาชน นับตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด การดำเนินการ ประชาชนต้องรับรู้ทุกขั้นตอนมากที่สุด มิใช่ขั้นตอนขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น มิฉะนั้นประชาชนอาจไม่ยอมรับหรือปิดความรับผิดชอบเมื่อเกิดปัญหาไม่ว่ากรณีใด ๆ การให้ชุมชนได้เข้าร่วมทุกขั้นตอนจะเป็นการฝึกฝนให้ชุมชนช่วยเหลือตนเองได้ตลอดไป

มัทนา เสมอจิตต์ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความร่วมมือของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาตามภาระกิจการบริหาร การศึกษาสถานศึกษาทั้ง 4 งาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีความร่วมมือในระดับมากในงานวิชาการและงานบริหารทั่วไปและมีความร่วมมือในระดับปานกลางในงานงบประมาณและงานบุคลากร ข้อเสนอแนะของผู้ปกครองที่เป็นแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือคือ สถานศึกษาต้องแนะนำชี้แจงผู้ปกครองให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สถานศึกษาขอความสนับสนุนงบประมาณจากประชาชน องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลตำบล ผู้บริหารและครู ควรออกไปเยี่ยมบ้านผู้ปกครองเมื่อมีโอกาสดูคุยและใกล้ชิดกับผู้ปกครองให้มากขึ้นกว่าเดิม

ปรีชา ไชโย (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหาร การศึกษาตามทัศนะของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง พบว่า ด้านการนำองค์กร สมาชิกเห็นด้วยในระดับมากในการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจกรรมเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมเพื่อความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เสนอความคิด เพื่อพัฒนาหลักสูตรและการสอนของครูให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและเป็น ผู้ประสานงานระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานอื่น

ผิน ศรีกอก (2534 ; อ้างอิงมาจากเอกราช ฉัตรใจคำ, 2542 : 26) ได้ศึกษาสภาพ ปัจจุบันและปัญหาในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษาใน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่า มีการปฏิบัติมาก ยกเว้นเรื่องการติดต่อขอความร่วมมือจาก สถาบันอื่นมาช่วยเหลือทางโรงเรียน การประสานงานในการเชิญวิทยากรในท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่นักเรียน การจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ การบริหารห้องสมุดและการจัดอบรมวิชาชีพแก่ประชาชน มีการปฏิบัติปานกลาง สำหรับปัญหาในการปฏิบัติงาน ได้แก่ คณะกรรมการศึกษามีภารกิจส่วนตัวมากไม่เข้าใจหลักสูตรและขาดแหล่งความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษา

นรินทร์ แก้วมีศรี (2538 : 128-129) ได้กล่าวในบทสรุปของการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการศึกษาในชุมชนชนบทไว้ถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการศึกษาต้องเริ่มจากพื้นฐานของประชาชน โดยเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ สมัยครใจ เกิดจากแรงจูงใจภายในของประชาชน รวมทั้งการรู้สาเหตุที่เกิดปัญหา เข้าใจปัญหาร่วมกัน โดยมีกระบวนการในการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของงาน ตั้งแต่การคิด การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ การรับผลประโยชน์และการประเมินผล การให้ประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนนั้นมีความสำคัญ โดยเฉพาะขั้นตอนการตัดสินใจ

จากการศึกษาดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ประชาชน หรือผู้ปกครองนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาหลาย ๆ รูปแบบทุกขั้นตอน ทั้งนี้เพราะผู้ปกครองนักเรียนเป็นพลังสำคัญ มีความใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับนักเรียนโดยตรง การที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมจะทำให้การบริหารสถานศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น